

Тема:

Українсько-німецький форум адвокатів

с. 3

Огляд рішень РАУ від 23 квітня 2016 року

с. 6

Огляд справ щодо іноземних країн, розглянутих ЄСПЛ протягом лютого 2016 року

с. 33

Адвокатура України: забуте та невідоме

с. 57

ЗМІСТ

Міжнародний досвід

Українсько-німецький форум адвокатів 3

Рішення органів адвокатського самоврядування

Огляд рішень РАУ від 23 квітня 2016 року 6

Адвокатська діяльність

Підсумки засідання ВКДКА 21 квітня 2016 року 7

Кримінальні справи

О. Несінов

Про деякі спірні і суперечливі положення КПК України та їх використання для посилення позиції захисту (частина перша)..... 9

Цивільні справи

І. Подкопаєва

Децентралізація повноважень держави у сфері державної реєстрації прав 12

А. Сітніков

Правопорушення у сфері містобудівної діяльності в Україні (частина 2)..... 22

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвозд'їй В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Дроздов О. М.

Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Беляєв О. А.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Дмитрієва О. Л.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво
серія КВ № 20370-10170 Р
від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація
адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04071, м. Київ, вул. Ярославська, 6,
поверх 5

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Цікаві справи

А. Сербіна

Відновлення втраченого судового провадження:
актуально для судових рішень, що залишилися
на непідконтрольних територіях 26

Практика ЄСПЛ

О. Дроздов, О. Дроздова

Огляд справ щодо іноземних країн, розглянутих
ЄСПЛ протягом лютого 2016 року 33

Окремі думки суддів ЄСПЛ у справі
«Бедат проти Швейцарії» (щодо відповідальності
журналіста за порушення таємниці
кримінального провадження) 41

Судова практика

Огляд судової практики Верховного Суду України 47

Історія адвокатури

Адвокатура України: забуте і невідоме 57

Майстер-клас

О. Зімовін

«Непрості» люди: як порозумітися 60

Зразки документів

Клопотання про звільнення
від кримінальної відповідальності 63

Клопотання про передачу особи на поруки 64

Головний редактор
Ізовітова Л. П.

Шеф-редактор
Козіна В. В.

Редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Корчемака К. М.

Відповідальний випускаючий
Петрищєва А. Ю.

Реєстраційне свідоцтво:
серія KB № 20370-10170P

Видавець
ТОВ «Видавничий будинок
«Фактор»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76
e-mail: v.kozina@id.factor.ua
www.id.factor.ua

Віддруковано
згідно з наданим
оригінал-макетом
у друкарні «Фактор-Друк»,
вул. Саратовська, 51,
м. Харків, 61030, Україна
тел.: (057) 717-53-55

Номер замовлення
3395

Загальний тираж видання
4408 екз.

Передплатний індекс: 86385

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
16.05.2016 р.

© ТОВ «Видавничий будинок «Фактор»,
2016.

Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який спосіб
творів (окремих частин творів),
розміщених у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», допускається лише
за дозволом Національної асоціації
адвокатів України. При відтворенні
матеріалів, що містяться у бюлетені
«Вісник Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма) автора
твору обов'язкові.

УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИЙ ФОРУМ АДВОКАТІВ

14 квітня 2016 року у Києві Федеральна палата адвокатів Німеччини та Національна асоціація адвокатів України провели спільний інформаційно-дискусійний захід — Українсько-німецький форум адвокатів. Захід відбувся за підтримки Німецького Фонду міжнародного правового співробітництва.

Відкриваючи захід, Голова НААУ **Лідія Ізовітова** наголосила на тому, що співпраця з німецькою адвокатурою є надзвичайно важливою. Віце-президент Федеральної палати адвокатів Німеччини доктор Ульріх Вессельс вже втретє здійснює візит до України, під час якого ознайомлює адвокатську спільноту з особливостями роботи адвокатури в Німеччині.

Однією з тем Форуму було обговорення монопольного права на представництво в судах, яке мають німецькі адвокати. Українська адвокатура запропонувала такий підхід рішенням позачергового З'їзду адвокатів. Тепер цей статус прописано в проекті змін до Конституції, щодо яких надано схвальний висновок Конституційного Суду України, нагадала Лідія Ізовітова.

У своїй першій промові **Ульріх Вессельс** представив особливості роботи адвокатів у Німеччині — освіту та доступ до професії, участь у професійних об'єднаннях, зокрема, обов'язкове членство в палаті адвокатів (всього в країні 28 таких палат). Також доктор Вессельс пояснив систему надання допомоги на безоплатній основі.

«Ви завжди можете розраховувати на нашу підтримку», — наголосив пан Вессельс. Серед іншого пан Вессельс наголосив, що, окрім представництва в судах, адвокати можуть надавати позасудові послуги — в галузевих об'єднаннях із захисту прав, як-от об'єднання захисту прав орендарів або споживачів, а також консультації з пенсійних питань, первинна правова допомога. За словами пана Вессельса, регулювання адвокатури зорієнтоване на забезпечення якості адвокатських послуг.

Окрім монополії адвокатури, українським адвокатам була представлена система професійного страхування в Німеччині.

Як відзначив Голова Комітету з міжнародних зв'язків **Іван Гречківський**, європейські стандарти в адвокатурі передбачають страхування професійної відповідальності адвоката.

Сьогодні в Україні немає закону, який би прямо закріплював страхування професійної діяльності адвоката у формі добровільного або обов'язкового страхування. Водночас у Законі України «Про страхування» перелік видів добровільного страхування не є вичерпним. Це дає теоретичну можливість вести мову про страхування професійної відповідальності адвоката.

Натомість цей Закон врегулює страхування діяльності інших представників юридичної професії: приватного нотаріуса, арбітражного керуючого, тимчасового адміністратора, ліквідатора фінансової установи. Обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності застосовується лише до приватних нотаріусів та нотаріусів, які виконують функції державних реєстраторів речових прав на нерухоме майно.

З огляду на часту взаємодію приватних нотаріусів з фізичними особами, специфіку діяльності щодо вчинення юридичних дій з нерухомістю тощо, а отже, і підвищену відповідальність, цілком доцільним та виправданим є зобов'язання приватних нотаріусів страхувати свою цивільно-правову відповідальність, пов'язану зі здійсненням професійної діяльності.

«Оскільки адвокатська діяльність часто передбачає прийняття рішень щодо нерухомості, корпоративних прав, іншого цінного рухомого майна третіх осіб, доречним є запровадження страхування професійної відповідальності адвокатів в Україні. Окрім цього, важливо пам'ятати, що адвокати часто вчиняють юридично значимі дії в інтересах клієнта і, по суті, діють як довірені особи, тому априорі не мають права на помилку», — вважає Іван Гречківський.

Зміни до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» пропонують закріплення права на страхування професійної відповідальності адвоката, що матиме наслідком посилення фінансової незалежності адвоката. У 2020 році, згідно з Планом дій впровадження Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 — 2020 роки, на законодавчому рівні буде закріплено і обов'язкове страхування.

«Страхування надаватиме впевненість клієнту у тому, що у разі настання страхового випадку йому буде виплачена хоча б якась частина коштів на покриття понесених ним збитків. З іншого боку, страхування збільшить довіру до українських адвокатів з боку клієнтів, особливо іноземних. Адже на глобальному ринку юридичних послуг, до якого ми так чи інакше інтегруємося, «застраховані адвокати» є правилом, а не винятком», — прокоментував Іван Гречківський.

Запровадження страхування також підвищить професійний рівень української адвокатури і сприятиме підвищенню здорової конкуренції. *«Якщо адвокат за своє недбальство буде нести не тільки кваліфікаційно-дисциплінарну, але і майнову відповідальність, деякі недобросовісні або некваліфіковані адвокати можуть раз і назавжди втратити попит на свої послуги», — констатує Голова Комітету НААУ.*

Планується, що в Україні страховий платіж становитиме не більше 100 грн. в місяць, але у разі настання страхового випадку дасть змогу мінімізувати фінансові витрати адвоката на покриття збитків.

У коментарі до виступів під час Українсько-німецького форуму німецький адвокат Альянс Дойчланд АТ (Мюнхен) **Бертін Чаб**, який є експертом у наданні спеціальних консультацій у Відділі несення відповідальності у зв'язку з заповіданням майнових збитків, наголосив, що страхування є звичайною практикою у Німеччині.

«Ви маєте вирішити, які кроки зробити для європейської реформи адвокатури, а їх ще багато попереду. Ви маєте спільно вирішити і мати спільний голос. У вас немає страхування адвокатської діяльності, і мене це децю здивувало. Страхування — це важливий пункт у Німеччині. Клієнти почуваються більш впевнено, але і адвокати мають спокій. Якщо клієнти позиваються до клієнтів, то має бути страховка або щось інше, що може покрити ці позови. У нас це врегульовано», — сказав Бертін Чаб. Він також висловився на користь адвокатської монополії, яка працює в німецькій системі і робить адвокатуру більш сильною та консолідованою.

Підсумовуючи результати проведення Українсько-німецького форуму, заступник Голови Національної асоціації адвокатів України **Валентин Гвоздій** відзначив, що виключне право на представництво в судах та страхування професійної відповідальності адвокатів є елементами європейської реформи української адвокатури.

Під час заходу українські адвокати мали можливість надзвичайно детально вивчити особливості надання адвокатами правової допомоги в рамках монополії, яка існує в Німеччині, а також особливості страхування професійної відповідальності, що викликало величезну кількість запитань серед українських колег.

«Українсько-німецький форум є надзвичайно важливим для адвокатів заходом, оскільки ми на сьогодні перебуваємо на межі реформування законодавства в частині запровадження виключного права адвокатів на надання правової допомоги в судах. Це, безперечно, стане приводом для обов'язкового страхування відповідальності адвоката», — сказав Валентин Гвоздій.

За його словами, Форум дає можливість поділитися з українською адвокатурою практичними аспектами такого досвіду німецької адвокатури, яка понад сто років працює за такими правилами.

«Хочу констатувати високий рівень розуміння українськими адвокатами необхідності впроваджувати страхування своєї відповідальності. Без цього українська адвокатура не зможе стояти поряд зі своїми колегами не лише з країн Європи, але й всього світу. Для того щоб існувала довіра у бізнесу до адвокатури, повинна існувати відповідальність. І такою відповідальністю має стати страхування професійної діяльності», — вважає Валентин Гвоздій.

Під час Форуму в контексті права виключного представництва у судах була обговорена проблематика роботи системи безоплатної правової допомоги (далі — БПД).

«У Німеччині такий вид правових послуг абсолютно не забюрократизований. Кожен адвокат має право надавати БПД без проходження додаткових іспитів, а клієнт наділений правом вільного вибору свого захисника. Клієнту лише необхідно заповнити декларацію про доходи і звернутися до будь-якого захисника, якому він довіряє», — сказав Валентин Гвоздій.

При цьому він наголосив, що адвокати системи БПД в Німеччині мають справедливі ставки оплати за надання такої правової допомоги і відмінностей між рівнями оплати коштом держави

і коштом клієнтів немає. Система передбачає і таку можливість, як внесення оплати за послуги адвоката згодом як повернення державі витрат на послуги адвоката, якщо у людини з часом покращується фінансовий стан.

«Українська модель системи БПД у порівнянні з Німечкою є викривленою. У нас БПД надається виключно усім, незалежно від майнового стану. Це вкотре підтверджує необхідність реформування існуючої системи БПД в Україні, яка вже набирає загрозливого характеру для захисту прав людини та становить тягар для бюджету через невиправдані адміністративні витрати», — вважає заступник Голови НААУ.

Участь у заході була безкоштовною. Після завершення Форуму всі учасники отримали сертифікати про підвищення кваліфікації.

ОГЛЯД РІШЕНЬ РАУ

від 23 квітня 2016 року

**Підготовлено секретаріатом
Національної асоціації адвокатів України**

23 квітня 2016 року відбулося засідання Ради адвокатів України. Нижче викладено ключові результати засідання РАУ. З цими рішеннями можна буде ознайомитися у наступних випусках Вісника НААУ та на сайті Національної асоціації адвокатів України у розділі «Акти НААУ».

№	Короткий зміст рішення
1	Затверджено Стратегію розвитку Національної асоціації адвокатів України на 2016 рік
2	Створено спеціальну тимчасову комісію з перевірки діяльності органів адвокатського самоврядування міста Києва
3	Затверджено роз'яснення щодо окремих умов застосування положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правил адвокатської етики (з питань припинення адвокатом, який надає правову допомогу за дорученням Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, надання такої допомоги, у зв'язку із вчиненням клієнтом дій, що ганьблять честь, гідність і ділову репутацію адвоката)
4	Затверджено роз'яснення щодо надання адвокатом (адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням) правової допомоги на добровільних засадах і без оплати («Pro bono»)
5	Створено представництва Національної асоціації адвокатів України в Угорщині (м. Будапешт) і Російській Федерації (м. Москва) та призначено адвоката Ясевіна В. (м. Будапешт) та адвоката Новікова І. (м. Москва) директорами представництв
6	Внесено зміни до Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України
7	Внесено зміни до Регламенту ради адвокатів регіону
8	Затверджено Положення про зразки бланків та технічних описів посвідчення адвоката України, службового посвідчення адвоката України — члена органу адвокатського самоврядування України, члена Комітету, утвореного при Національній асоціації адвокатів України, посвідчення адвоката іноземної держави, помічника адвоката України
9	Затверджено Положення про Комітет з питань координації надання правової допомоги учасникам антитерористичної операції, членам їх сімей та переселенцям
10	Затверджено звіт Комітету з питань безоплатної правової допомоги

ПІДСУМКИ ЗАСІДАННЯ ВКДКА

21 квітня 2016 року

Підготовлено Секретаріатом ВКДКА

21 квітня 2016 року відбулось засідання Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури¹. На засіданні Комісії були присутні 23 члени ВКДКА. При цьому за 12 скаргами засідання відбувались за участю скаргників та їх представників.

На засідання ВКДКА винесено 29 скарг на рішення, дії та бездіяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури² регіонів, за результатами розгляду яких членами комісії прийнято 2 постанови про закриття провадження та 19 рішень, з яких: 10 рішень — про залишення скарг без задоволення, а рішення КДКА регіонів — без змін; 2 рішення — про скасування рішень КДКА регіонів та ухвалення нового рішення; 5 рішень — про скасування рішень КДКА регіонів та направлення справ на новий розгляд до відповідної КДКА регіону із зобов'язанням вчинити певні дії, а також 2 рішення прийнято за скаргами на дії та бездіяльність КДКА регіонів. Розгляд 8 скарг відкладено.

Так, у 2015 році до ВКДКА надійшла скарга А. на рішення кваліфікаційної палати КДКА Хмельницької області про відмову у видачі свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту.

А. вказав, що рішенням кваліфікаційної палати КДКА Хмельницької області затверджено результати складення ним письмового іспиту у сумі 62 бали та допущено до складення усного кваліфікаційного іспиту.

Рішенням кваліфікаційної палати КДКА Хмельницької області затверджено результати складення кваліфікаційного іспиту А. в сумі 104 бали (у тому числі 62 бали при складенні письмового кваліфікаційного іспиту та 42 бали при складенні усного кваліфікаційного іспиту) та було визнано вважати А. таким, що не склав кваліфікаційний іспит для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні.

Як видно, для успішного складання кваліфікаційного іспиту йому не вистачило 1 бала.

Аналіз доводів скаргника та матеріалів справи дозволяє дійти висновку, що оцінки членів кваліфікаційної палати в деяких випадках суттєво різняться.

Зокрема, при оцінюванні запитання білета видно, що з врахуванням доводів А. стосовно сумнівів члена палати при відповіді щодо наявності в диспозиції ст. 307 Кримінального кодексу України норми про звільнення особи від кримінальної відповідальності оцінки такі: 2, 4, 4, 3. Оцінки згідно з відомістю з оцінювання результатів складання кваліфікаційного іспиту: 2, 3, 4, 4.

Отже, доводи А., що вказані в його скарзі обставини могли вплинути на заниження оцінок по цих запитаннях, а відповідно, це вплинуло на загальну кількість балів, що призвело до прийняття негативного в цілому рішення, заслуговують на увагу.

¹ Далі за текстом — ВКДКА.

² Далі за текстом — КДКА.

Особа, яка не склала кваліфікаційний іспит, може протягом тридцяти днів з дня отримання рішення КДКА оскаржити його до ВКДКА або до суду, які можуть залишити оскаржуване рішення без змін, або зобов'язати КДКА провести повторний кваліфікаційний іспит у найближчий час проведення таких іспитів.

За таких обставин скасовано рішення кваліфікаційної палати КДКА Хмельницької області про відмову А. у видачі свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту та зобов'язано КДКА Хмельницької області провести повторний кваліфікаційний іспит у найближчий час проведення таких іспитів.

У січні 2016 року на адресу ВКДКА надійшла скарга адвоката І. на рішення КДКА Дніпропетровської області про застосування дисциплінарного стягнення у вигляді попередження, в якій скаржниця просить скасувати вказане рішення та ухвалити нове, яким залишити скаргу К. на дії адвоката І. без задоволення.

Свої вимоги скаржник К. обґрунтовує тим, що І., будучи представником позивача у цивільній справі, в якій скаржник К. був відповідачем, проявила свою некомпетентність, незнання чинного житлового та цивільного законодавства, недосвідченість, недотримання культури поведінки адвоката.

У довідці, складеній за результатами перевірки обставин справи членом дисциплінарної палати Комісії К., та у рішенні КДКА Дніпропетровської області зроблено висновок про те, що адвокатом при складанні позовної заяви не дотримано принципу культурної поведінки у відносинах з іншими учасниками провадження шляхом використання нестриманих та некоректних, на думку доповідача та Комісії, тверджень (наприклад: «<...> має доступ до прекурсорів і часто буває несамовитою <...>», «<...> навмисно ходить оголена перед членам моєї родини <...>»).

Також внаслідок дослідження звукозапису судового засідання та матеріалів позовної заяви і апеляційної скарги Комісією зроблено висновок про недотримання адвокатом І. принципу компетентності та добросовісності, оскільки вона, маючи всі процесуальні права та механізми, зокрема щодо зміни підстав та предмета позову, не вжила належних заходів для надання компетентної правової допомоги у цивільній справі.

Відповідно до зроблених висновків Комісією прийнято рішення про застосування відносно адвоката І. дисциплінарного стягнення у вигляді попередження.

Як вбачається з матеріалів справи, Комісією не надано оцінку таким обставинам: не враховано думку К., інтереси якої, відповідно до договору про надання правової допомоги, представляла адвокат І. Тоді як з наявної в матеріалах справи заяви К. випливає, що вона не має жодних претензій до роботи адвоката, а також повідомляє, що текст позовної заяви було складено не одноособово І., а спільно із нею; зазначені у позовній заяві подробиці повсякденного життя та поведінки скаржника, щодо яких Комісією зроблено висновок про їх некоректність, — це результат вимоги саме позивача. Позовна заява підписана позивачем, а не адвокатом.

За таких обставин, враховуючи те, що позивач по справі, з яким у І. був укладений договір про надання правової допомоги, роботою адвоката задоволена і вважає, що правова допомога надана кваліфіковано та у повному обсязі, а для скаржника — відповідача у цивільній справі негативні наслідки не настали, адже рішення суду першої та апеляційної інстанцій прийняті на її користь; також при прослуховуванні аудіозаписів судових засідань не було виявлено фактів образливої по відношенню до відповідача поведінки адвоката, ВКДКА доходить висновку, що рішення Комісії підлягає скасуванню.

ПРО ДЕЯКІ СПІРНІ і СУПЕРЕЧЛИВІ ПОЛОЖЕННЯ КПК УКРАЇНИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ДЛЯ ПОСИЛЕННЯ ПОЗИЦІЇ ЗАХИСТУ (ЧАСТИНА ПЕРША)

Олег Несінов, адвокат

Жоден закон, як і будь-який інший продукт людської праці, не може бути досконалим та бездоганним. Тим більше не варто очікувати однакового суб'єктивного розуміння та тлумачення юристами окремих норм закону. Звідси й прислів'я: два юристи — три думки. В подальшому напрацьовується судова практика, яка усуває більшість протиріч та розбіжностей в законодавстві.

Але в процесі цього було б для адвоката професійно неправильно не виявляти та не застосовувати такі спірні положення Кримінального процесуального кодексу України¹ на користь позиції захисту. Надалі пропоную власну думку стосовно деяких спірних положень КПК, досудової і судової практики та можливості їх використання для формування позиції захисту.

Щодо неможливості забезпечення права на негайну та детальну інформацію про характер і причини обвинувачення та захист від пред'явленого обвинувачення на стадії досудового слідства

Пунктами а та в ч. 3 ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод² встановлюється, що кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше право бути **негайно та детально** проінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього; мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту.

Частина 3 ст. 42 КПК встановлює, що обвинувачений має право, зокрема, знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують; бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені цим Кодексом, а також отримати їх роз'яснення тощо.

За діючим КПК всі ці вимоги та права на стадії досудового слідства забезпечити неможливо з тієї причини, що статусу обвинуваченого особа набуває

лише після закінчення досудового слідства, коли обвинувальний акт щодо цієї особи переданий до суду в порядку, передбаченому ст. 291 цього Кодексу (ч. 2 ст. 42 КПК).

Тоді як пп. а, в, с, е ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ стосуються й стадії досудового слідства. А згадування в цих статтях лише обвинуваченого (а не підозрюваного) свідчить, на мій погляд, про необхідність висування обвинувачення на стадії досудового слідства, як це було за попереднім КПК.

В іншому випадку особа позбавлена можливості здійснювати на досудовому слідстві захист від пред'явленого обвинувачення, чим порушується як право на захист, так і засади змагальності та рівності сторін.

Існує думка, що на стадії досудового слідства висунута підозра і є обвинуваченням.

Але погодитись з цим неможливо з таких причин: Відповідно до змісту п. 19 ч. 1 ст. 3, ч. 1 та 2 ст. 42 КПК підозрюваний та обвинувачений є різними учасниками кримінального провадження. Їх визначен-

¹ Далі за текстом — КПК.

² Далі за текстом — ЄКПЛ.

ня не є тотожними ані за назвою, ані за суттю, ані за правами.

Підозрюваний та обвинувачений відрізняються також і часом, обсягом та характером обізнаності щодо висунутих стороною обвинувачення тверджень, щодо скоєння правопорушення, а також моментом отримання свого статусу та можливістю захищатися від підозри та обвинувачення. **Не є тотожними й процесуальні документи, що їм вручаються, та вимоги до процедури цих дій:**

— Так, вимоги щодо формулювання обвинувачення (що має містити посилання на об'єктивну сторону, кваліфікуючі ознаки інкримінованого правопорушення тощо) існують лише стосовно змісту обвинувального акта (п. 5 ч. 1 ст. 291 КПК) і не стосуються змісту письмового повідомлення про підозру.

— Якщо в повідомленні про підозру вимагається стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення (п. 6 ч. 1 ст. 277 КПК), то в обвинуваченні він має бути повним (п. 5 ч. 2 ст. 291 КПК).

— В обвинувальному акті, на відміну від повідомлення про підозру, також обов'язково зазначаються обставини, які обтяжують або пом'якшують покарання (п. 6 ч. 2 ст. 291 КПК), розмір шкоди, завданий правопорушенням (п. 7 ч. 2 ст. 291 КПК).

— Обвинувачення, на відміну від підозри, має бути висунуте в порядку, встановленому КПК (що передбачає дотримання певної процедури), що встановлено п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК.

Отже, підозра не є обвинуваченням.

ЩОДО ПРАКТИКИ НЕВИКОНАННЯ ВИМОГ ВИСУНУТИ ОБВИНУВАЧЕННЯ

Вимога висунути обвинувачення в порядку, визначеному КПК, встановлена п. 13 ст. 3 цього Кодексу.

У рішенні ЄСПЛ **«Маттоціа проти Італії»** від 25.07.2000 р. зазначено: *«Обвинувачений у скоєнні злочину має бути негайно і детально поінформований про причину обвинувачення, тобто про ті факти матеріальної дійсності, які нібито мали місце і є підставою для висунення обвинувачення; а також про характер обвинувачення, тобто юридичну кваліфікацію згаданих фактів. Хоча ступінь детальності інформування обвинуваченого залежить від обставин конкретної справи, однак у будь-якому випадку відомості, надані обвинуваченому, повинні бути достатніми для повного розуміння останнім*

суті висунутого проти нього обвинувачення, що є необхідним для підготовки адекватного захисту. У цьому відношенні обсяг та доречність наданої обвинуваченому інформації слід оцінювати крізь призму положення, закріпленого у п. «b» ч. 3 ст. 6 Конвенції. Аналогічно слід оцінювати інформацію про зміни, які мали місце в обвинуваченні, включаючи зміни причини обвинувачення».

Лише вручення копії обвинувального акта особі (ч. 1 ст. 293 КПК), на мій погляд, не дає підстав вважати, що обвинувачення висунуте, та ще й у встановленому законом порядку. Тим більш немає підстав вважати, що врученням обвинувального акта досягається впевненість у тому, що особа має *повне розуміння суті висунутого проти неї обвинувачення.*

Тим більше що закон (КПК) встановлює такий порядок, який зобов'язує сторону обвинувачення роз'яснити суть, характер і причини обвинувачення (ч. 2 ст. 1, ч. 3 ст. 42 КПК, пп. а), в) ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ), роз'яснити та забезпечити права обвинуваченого (ст. 2, пп. 13 і 17 ч. 1 ст. 7, ст. 20 КПК).

І якщо законодавець пред'являє до змісту обвинувачення значно більші вимоги, ніж до змісту підозри, то дивними видаються позиція та практика, коли права підозрюваного, в тому числі знати суть підозри, роз'яснюються та забезпечуються (ч. 2 і 3 ст. 276, п. 7 ч. 1 ст. 277 КПК). А стосовно обвинуваченого цього не робиться, обмежуючись лише врученням копії обвинувального акта.

Тоді як зміст обвинувального акта є ширшим та важливішим за зміст постанови про підозру. А цей зміст, до моменту вручення особі копії обвинувального акта, взагалі невідомий, що позбавляє особу можливості знати, в чому вона звинувачується, а тому й ефективно здійснювати захист.

Вважаю недоліком КПК й те, що вимоги щодо роз'яснення суті обвинувачення та прав обвинуваченого слідчим та прокурором чітко не зазначені і йдуть в контексті інших статей. Це виглядає незрозумілим порівняно з тим, що стосовно підозрюваного такі вимоги є чіткими (ч. 2 і 3 ст. 276, п. 7 ч. 1 ст. 277 КПК).

Незрозумілою є й логіка законодавця, за якою статус підозрюваного (крім затримання) особа набуває одразу після вручення письмового повідомлення про підозру (ч. 1 ст. 42, ч. 1 ст. 276, ч. 278 КПК). А набуття статусу обвинуваченого чомусь пов'язане з передан-

ням обвинувального акта до суду (ч. 2 ст. 42 КПК).

Цього може і не відбутись. В результаті чого особа не тільки не зможе здійснювати свій захист, а навіть знати про свій статус. І фактично бути «на гачку» у досудового слідства.

Тобто за діючим КПК підозрюваний чомусь захищений краще обвинуваченого.

У рішенні ЄСПЛ «**Абрамян проти Росії**» від 09.10.08 р. Суд зазначив, що положення п. «а» ч. 3 ст. 6 ЄКПЛ необхідно аналізувати у світлі більш загальної норми про право на справедливий судовий розгляд, гарантоване п. 1 цієї статті. У кримінальній справі надання повної, детальної інформації щодо пред'явленого особі обвинувачення та, відповідно, правової кваліфікації, яку суд може дати відповідним фактам, є важливою передумовою забезпечення справедливого розгляду.

Вважаю, що ці вимоги ЄСПЛ в існуючій в Україні судовій практиці не виконуються.

Це є вибухонебезпечним, бо дозволяє поставити під сумнів законність будь-якого судового рішення в Україні, прийнятого за діючим КПК.

Проте ця обставина надає стороні захисту право стверджувати про невиконання завдань кримінального провадження на стадії досудового слідства (ст. 2 КПК) в частині охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження (якими є і підозрюваний, і обвинувачений), забезпечення повного та неупередженого розслідування про порушення права на захист, а також про НЕможливість проведення судового розгляду.

Бо відповідно до ст. 337 КПК судовий розгляд можливий лише в межах **висунутого** обвинувачення. А якщо обвинувачення НЕ висунуте (що стало системним), то й судовий розгляд неможливий.

Вважаю, що найбільш ефективно заявляти такі доводи на стадії закінчення судового розгляду, що заведе судове слідство в глухий кут. Це значно посилить позицію захисту.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ПРАВ

Ірина Подкопаєва, адвокат

Наприкінці 2015 року Міністерство юстиції України розробило пакет законів щодо децентралізації повноважень держави, в тому числі у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, спрямований на реформування системи надання адміністративних послуг у вказаній сфері, забезпечення її відкритості та прозорості, оперативності та своєчасності, раціональну мінімізацію кількості документів та процедурних дій, оптимізацію витрат державних коштів¹. Законом України від 26.11.15 р. № 834 «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»², який набрав чинності 01.01.16 р., текст Закону України від 01.07.04 р. № 1952 «Про державну реєстрацію

речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень»³ викладено у новій редакції.

Документом закріплено передачу повноважень з надання адміністративних послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень органам місцевого самоврядування, місцевим держадміністраціям, нотаріусам та акредитованим суб'єктам, спрощення вказаної процедури та врегулювання процедурних питань. З 30.04.16 р. органи державної реєстрації прав, утворені Міністерством юстиції України, припиняють надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць (згідно з п.п. 3 п. 2 розділу II Закону України № 834).

Тож розглянемо, що змінилось та зміниться в цій сфері найближчим часом та наскільки Міністерство юстиції України готове до передачі своїх повноважень «на місця» вже 30 квітня 2016 року.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕРЖАВИ

До 1 січня 2016 року повноваження у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно здійснювали:

— органи державної реєстрації прав⁴, утворені Міністерством юстиції України, — без обмеження повноважень⁵;

— нотаріуси як спеціальні суб'єкти виконували функції державного реєстратора під час вчинення нотаріальних дій з нерухомим майном;

— посадові особи органів місцевого самоврядування, адміністратори центрів надання адміністративних послуг — лише повноваження з видачі та прийому документів (ч. 1 ст. 9 Закону № 1952 в редакції, що діяла до 01.01.16 р.).

¹ Сайт Міністерства юстиції України. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/news/47944>

² Далі за текстом — Закон № 834.

³ Далі за текстом — Закон № 1952 або Закон про державну реєстрацію прав.

⁴ Далі за текстом — реєстраційні служби.

⁵ З 05.10.15 р. реєстраційним службам було заборонено приймати заяви, видавати суб'єктам звернень оформлені результати надання адміністративних послуг (у тому числі рішень про відмову в наданні адміністративних послуг), якщо такі послуги надаються через центри надання адміністративних послуг, крім випадків подання заяв через Єдиний державний портал адміністративних послуг (ч. 8 ст. 12 Закону України «Про адміністративні послуги»).

31 січня 2016 року суб'єктами державної реєстрації прав є (п. 2 ч. 1 ст. 6 Закону № 1952):

1) виконавчі органи сільських, селищних та міських рад, Київська, Севастопольська міські, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації;

2) акредитовані суб'єкти.

Водночас і Закон № 1952, і Закон № 834 містять певні **умови набуття** вказаних повноважень зазначеними суб'єктами, а саме:

Виконавчі органи сільських, селищних та міських рад, Київська, Севастопольська міські, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації	Акредитовані суб'єкти
<p>Набувають повноваження у сфері державної реєстрації прав у разі прийняття радою відповідного рішення, крім місцевих державних адміністрацій (ч. 2 ст. 6 Закону № 1952).</p> <p>Закон № 834 у пп. 3 — 5 розділу II визначив навіть орієнтовні строки прийняття (неприйняття) рішення про здійснення повноважень суб'єктів державної реєстрації прав та підключення державних реєстраторів до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно і укладення відповідних договорів з технічним адміністратором цього реєстру, а саме:</p> <p>1) Київська, Севастопольська міські, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації — до 1 грудня 2015 року;</p> <p>2) міські ради міст обласного та/або республіканського Автономної Республіки Крим значення — рекомендовано до 1 грудня 2015 року, але не пізніше 30 квітня 2016 року;</p> <p>3) сільські, селищні та міські ради (крім рад міст обласного та/або республіканського Автономної Республіки Крим значення) — не пізніше 30 квітня 2016 року</p>	<p>Юридична особа публічного права, у трудових відносинах з якою перебуває не менше ніж 3 державні реєстратори (ч. 3 ст. 6 Закону № 1952). Пунктами 3, 4 Порядку акредитації суб'єктів державної реєстрації та моніторингу відповідності таких суб'єктів вимогам акредитації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.15 р. № 1130⁶, визначені й інші «кваліфікаційні» та «організаційно-технічні» вимоги, а саме:</p> <p>— обладнання робочих місць комп'ютерною та офісною технікою, що відповідає технічним вимогам функціонування Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань (далі — реєстри);</p> <p>— наявність нотаріально посвідченої копії договору страхування цивільно-правової відповідальності з мінімальним розміром страхової суми у 1000 мінімальних розмірів заробітної плати, встановленої законом на 1 січня календарного року</p>
<p>Наділяються повноваженнями суб'єкта державної реєстрації прав на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць (п.п. 3) п. 2 розділу II Закону № 834)</p>	<p>Акредитацію суб'єктів державної реєстрації прав здійснює Мін'юст шляхом прийняття мотивованого рішення про акредитацію суб'єкта державної реєстрації у формі наказу (п. 2, 6 Порядку № 1130)</p>
<p>Можуть здійснювати повноваження у сфері державної реєстрації прав у повному обсязі. Адміністративні послуги у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно можуть надаватися як безпосередньо, так і через центри надання адміністративних послуг⁷, що виконують функцію «фронт-офісу»⁸ (ч. 1 ст. 9 Закону України від 06.09.12 р. № 5203 «Про адміністративні послуги»⁹)</p>	<p>Можуть здійснювати повноваження у сфері державної реєстрації прав як у повному обсязі, так і виключно в частині забезпечення прийняття та видачі документів у сфері державної реєстрації в якості «фронт-офісу» на підставі договору з суб'єктом державної реєстрації прав та/або нотаріусом (ч. 2 ст. 9 Закону № 1952)</p>

⁶ Далі за текстом — Порядок № 1130.

⁷ Далі за текстом — ЦНАП.

⁸ Фронт-офіс — центр надання адміністративних послуг, акредитований суб'єкт, що здійснює повноваження **виключно** в частині забезпечення прийняття та видачі документів під час державної реєстрації прав (абз. 3 п. 2, п. 26 Порядку державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.15 р. № 1127).

⁹ Далі за текстом — Закон № 5203.

<p>Здійснюють формування та ведення реєстраційних справ у паперовій формі щодо об'єктів нерухомого майна, об'єктів незавершеного будівництва, що знаходяться на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (зберігання архіву) (п. 1 ч. 1 ст. 9, абз. 2 п. 9) ч. 3 ст. 10 Закону № 1952)</p>	<p>Забезпечують передачу реєстраційних справ у паперовій формі або документів, що були видані, оформлені або отримані ними під час проведення державної реєстрації, до відповідних виконавчих органів сільських, селищних та міських рад, Київської, Севастопольської міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій</p>
<p>Державну реєстрацію прав власності та інших речових прав проводять незалежно від місцезнаходження нерухомого майна, але в межах Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя (ч. 5 ст. 3 Закону № 1952)</p>	
<p>На підставі рішення Міністерства юстиції України державна реєстрація права власності та інших речових прав може проводитися в межах декількох адміністративно-територіальних одиниць (абз. 2 ч. 5 ст. 3 Закону № 1952)</p>	

Відповідно до ст. 6 Закону № 1952 реєстраційні служби не належать до суб'єктів державної реєстрації прав.

Водночас Закон № 834 у п.п. 3 п. 2 розділу II містить застереження, відповідно до якого реєстраційні служби припиняють надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць **за рішенням Кабінету Міністрів України**¹⁰, але не пізніше 30.04.16 р. Аналогічне положення закріплено й у п.п. 1 п. 1 розпорядження КМУ від 25.12.15 р. № 1395-р «Деякі питання надання адміністративних послуг у сферах державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань»¹¹.

Таким чином, остаточна передача повноважень у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно органам місцевого самоврядування, місцевим держадміністраціям, нотаріусам та акредитованим суб'єктам має бути здійснена не пізніше 30 квітня 2016 року, і до цього моменту реєстраційні служби виконують повноваження суб'єктів державної реєстрації прав, хоча відповідно до вимог Закону № 1952 з 1 січня 2016 року вони такими суб'єктами не є.

З дня набрання чинності рішенням КМУ про припинення надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, але не пізніше 30 квітня 2016 року, органи державної реєстрації прав, утворені Міністерством юстиції України (реєстраційні служби):

— в одноденний строк фактично припиняють надавати послуги у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (п. 3) п. 2 розділу II Закону № 834, абз. 2 п.п. 3 п. 1 розпорядження № 1395-р);

— у місячний строк забезпечують передачу до відповідного суб'єкта державної реєстрації прав наявних заяв для їх подальшого розгляду, а також сформовані в ході діяльності реєстраційні справи для їх подальшого ведення та зберігання (п. 3) п. 2 розділу II Закону № 834; п.п. 3 п. 3 постанови КМУ «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 25.12.2015 р. № 1127; абз. 3 п.п. 3 п. 1 розпорядження № 1395-р).

Звертає на себе увагу питання **поширення повноважень суб'єктів державної реєстрації прав у просторі** (на відповідну територію).

Закон визначає, що виконавчі органи сільських, селищних та міських рад, Київська, Севастопольська міські, районні, районні у містах Києві та Севастополі державні адміністрації здійснюють свої повноваження на території **відповідних адміністративно-територіальних одиниць** (п.п. 3 п. 2 розділу II Закону № 834).

Що є відповідною адміністративно-територіальною одиницею в розумінні Закону?

Конституція України у ч. 1 ст. 133 визначає, що систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села.

Виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації, які здійснюють свої повноваження на території

¹⁰ Далі за текстом — КМУ.

¹¹ Далі за текстом — розпорядження № 1395-р.

відповідної адміністративно-територіальної одиниці (ст. 118, 119 Конституції України, ст. 1 Закону України «Про місцеві державні адміністрації»). Повноваження у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно здійснюють місцеві державні адміністрації, крім обласних (п. 23 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про місцеві державні адміністрації»).

Виконавчі органи сільських, селищних та міських рад належать до органів місцевого самоврядування, повноваження яких поширюються на відповідну територію (ст. 140 — 146 Конституції України). Відповідно до абз. 3 ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування» адміністративно-територіальна одиниця — це область, район, місто, район у місті, селище, село.

З огляду на вищевикладене впливає, що повноваження виконавчих органів сільських, селищних та міських рад, Київської, Севастопольської міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій як суб'єктів державної реєстрації прав поширюється на відповідну територію — район, місто, райони у містах, селище, село.

Водночас ч. 5 ст. 3 Закону № 1952 визначає, що державну реєстрацію права власності та інших речових прав проводять незалежно від місцезнаходження нерухомого майна, але **в межах** Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя.

Напевно, законодавець бажав розширити повноваження місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування на здійснення державної реєстрації прав на нерухоме майно межами областей,

на території яких знаходиться як сам орган, так і об'єкт нерухомого майна, об'єкт незавершеного будівництва, щодо якого здійснюється державна реєстрація прав.

Проте положення ч. 5 ст. 3 Закону № 1952 в редакції, що діє на сьогоднішній день, не узгоджується із вимогами Конституції України, Закону України «Про місцеві державні адміністрації», Закону України «Про місцеве самоврядування» щодо поширення повноважень відповідних органів на визначену територію.

Для уникнення питання щодо перевищення (не перевищення) повноважень державними реєстраторами, які перебувають у трудових відносинах з виконавчими органами сільських, селищних та міських рад, Київської, Севастопольської міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій і за статусом є державними службовцями та посадовими особами органів місцевого самоврядування відповідно, доцільно безпосередньо у Законі № 1952 визначити термін «адміністративно-територіальна одиниця», під якою розуміється Автономна Республіка Крим, область, міста Київ та Севастополь.

Що стосується акредитованих суб'єктів, то їх повноваження у сфері державної реєстрації прав здійснюються також незалежно від місцезнаходження нерухомого майна, але **в межах** Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя (ч. 5 ст. 3 Закону № 1952). Напевно, територіальні межі здійснення повноважень акредитованими суб'єктами будуть визначитися Міністерством юстиції України безпосередньо у рішенні про їх акредитацію.

Важливо! Державна реєстрація права власності та інших речових прав на нерухоме майно, що розташоване в межах території Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, а також тимчасово окупованої території Донецької та Луганської областей, проводиться незалежно від місцезнаходження такого майна.

Ведення реєстраційних справ у паперовій формі забезпечує:

- щодо нерухомого майна, що розташоване в межах території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя — Головне територіальне управління юстиції у Херсонській області;
- щодо нерухомого майна, що розташоване в межах тимчасово окупованої території Донецької та Луганської областей, — Головне територіальне управління юстиції у Донецькій області та Головне територіальне управління юстиції у Луганській області відповідно¹².

На офіційному сайті Міністерства юстиції України міститься статистична інформація про стан децентралізації функцій держави у сфері реєстрації прав

станом на 22.03.16 р.¹³ Надані показники готовності є оптимістичними, проте, на мій погляд, недостатніми для забезпечення «безболісного» та безперерв-

¹² Наказ Міністерства юстиції України «Про врегулювання відносин, пов'язаних з державною реєстрацією речових прав на нерухоме майно, що розташоване на тимчасово окупованій території України» від 28.03.2016 р. № 898/5.

¹³ Сайт Міністерства юстиції України. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://minjust.gov.ua/ua/news/48106>.

ного функціонування існуючої системи державної реєстрації прав.

Показник підключення місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування до Державного реєстру прав (майже 59 %) не є тим показником, що свідчить про готовність зазначених органів вже з 30 квітня 2016 року здійснювати надані повноваження в повній мірі з дотриманням вимог належної якості, своєчасності, оперативності (не будемо забувати, що підключення зазначених органів до Державного реєстру прав було здійснено ще у 2015 році на етапі створення ЦНАПів). Таким показником готовності міг би бути показник кількості прийнятих на посади державних реєстраторів осіб, наявність у них досвіду роботи на посаді державного реєстратора в «реєстраційних службах» або проходження такими особами спеціального навчання, зокрема навчання роботі в Державному реєстрі прав (для осіб, що не мають досвіду роботи на посаді державного реєстратора). На жаль, такої інформації Міністерство юстиції не надає.

Більш красномовною є інформація, за якою станом на 17 квітня 2016 року КМУ припинено надання адміністративних послуг лише **187 управліннями юстиції**, які здійснювали повноваження з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно (із 530 наявних)¹⁴.

Реєстраційні служби здійснювали свою діяльність починаючи з 2013 року, і за цей час сформувався значний за обсягом архів «паперових» реєстраційних справ. Зазначений архів має бути переданий новоствореним суб'єктам державної реєстрації прав

лише після припинення надання послуг з державної реєстрації прав самими реєстраційними службами. А отже, з огляду на кількість управлінь юстиції, що припинили надавати зазначені послуги, робота з архівом ще не починалась.

Напевно, починаючи з 30 квітня 2016 року ми будемо мати справу з наявністю вже трьох архівів у сфері державної реєстрації прав:

1) архіву, що знаходиться на зберіганні в комунальних підприємствах бюро технічної інвентаризації, який після створення Укрдержреєстру так і не був переданий до реєстраційних служб (це ті реєстраційні справи, що містять правовстановлюючі документи на об'єкти нерухомого майна в паперовому вигляді — до запровадження електронного Реєстру прав власності у 2010 році);

2) архіву органів державної реєстрації прав, утвореного Міністерством юстиції України, що сформувався за період функціонування служби (2013 — 2016 роки);

3) архіву, що буде формуватися вже суб'єктами державної реєстрації прав починаючи з 30 квітня 2016 року.

Саме архів у паперовій формі може мати вирішальне значення для захисту прав власників (користувачів) об'єктів нерухомого майна, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 12 Закону № 1952 відомості, що містяться у Державному реєстрі прав, мають відповідати даним реєстраційної справи у паперовій формі, що містить документовані записи щодо прав на нерухоме майно та їх обтяжень. У разі їх невідповідності **пріоритет мають дані реєстраційної справи у паперовій формі**.

¹⁴ Розпорядження КМУ від 24.02.16 р. № 124-р «Про припинення надання адміністративних послуг з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців деякими органами державної реєстрації, утвореними Міністерством юстиції»; розпорядження КМУ від 14.03.16 р. № 171-р «Про припинення надання адміністративних послуг з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців деякими органами державної реєстрації, утвореними Міністерством юстиції»; розпорядження КМУ від 23.03.16 р. № 204-р «Про припинення надання адміністративних послуг з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців деякими органами державної реєстрації, утвореними Міністерством юстиції»; розпорядження КМУ від 30.03.16 р. № 237-р «Про припинення надання адміністративних послуг з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців деякими органами державної реєстрації, утвореними Міністерством юстиції»; розпорядження КМУ від 06.04.16 р. № 261-р «Про припинення надання адміністративних послуг з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців деякими органами державної реєстрації, утвореними Міністерством юстиції».

РОЗШИРЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ НОТАРІУСІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО

Відповідно до ст. 10, 11 Закону № 1952 (в редакції Закону № 834) рішення про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і вчинення реєстраційних дій, як і раніше, здійснює державний реєстратор, яким є:

— громадянин України, який має вищу освіту за спеціальністю «правознавство», відповідає кваліфікаційним вимогам, установленим Міністерством юстиції України¹⁵ (вільне володіння державною мовою, стаж роботи за фахом на державній службі на посаді не нижче провідного спеціаліста не менше 1 року або стаж роботи в інших сферах управління не мен-

ше 3 років), та **перебуває у трудових відносинах з суб'єктом державної реєстрації прав;**

— нотаріус;
— державний виконавець — у разі державної реєстрації обтяжень, накладених під час примусового виконання рішень відповідно до закону.

До набрання чинності Законом № 834, тобто до 01.01.16 р., нотаріус визначався як **спеціальний суб'єкт, на якого покладались функції державного реєстратора прав на нерухоме майно.**

Повноваження нотаріуса у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно були обмежені та їх здійснення залежало від вчинення нотаріальної дії з майном (ч. 5 ст. 3 Закону № 1952 в редакції до 01.01.16 р.), зокрема нотаріус здійснював державну реєстрацію:

— прав власності, реєстрація яких проведена відповідно до законодавства, що діяло на момент їх виникнення, під час вчинення нотаріальної дії з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва

— прав, набутих виключно у результаті вчинення нотаріальної дії з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва

— права власності на нерухоме майно та державну реєстрацію речового права, що є похідним від нього, у разі коли у результаті вчинення нотаріальної дії з нерухомим майном виникають речові права, що є похідними від права власності, за відсутності державної реєстрації права власності на таке майно у Державному реєстрі прав

— **незалежно від нотаріального посвідчення договору**, речових прав, похідних від права власності (права оренди, сервітуту тощо), на земельні ділянки сільськогосподарського призначення¹⁶ (мова йде, головним чином, про державну реєстрацію права оренди на земельні ділянки с/г призначення)

Закон України № 1952 (в редакції Закону № 834) наділяє нотаріуса статусом державного реєстратора без жодних умов чи обмежень (ст. 10 Закону).

З 01 січня 2016 року нотаріуси наділяються повноваженнями державних реєстраторів прав на нерухоме майно та можуть здійснювати державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень:

— **без вчинення нотаріальної дії** щодо такого майна (п.п. 1 п. 2 розділу II Закону № 834)

— **незалежно від місцезнаходження** нерухомого майна (абз. 1 ч. 5 ст. 3 Закону № 1952)

— державна реєстрація прав **у результаті вчинення нотаріальної дії** з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва проводиться нотаріусом, яким вчинено таку дію (абз. 5 ч. 5 ст. 3 Закону № 1952)

¹⁵ Кваліфікаційні вимоги до державного реєстратора, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 29.12.15 р. № 2790/5 «Про врегулювання відносин, пов'язаних зі статусом державного реєстратора».

¹⁶ Далі за текстом — земельні ділянки с/г призначення.

ВВЕДЕННЯ В ОБІГ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ

Законом про державну реєстрацію речових прав передбачається можливість подання документів

у сфері державної реєстрації прав у паперовій або електронній формі у випадках, передбачених законодавством:

- Заява про державну реєстрацію прав подається за умови ідентифікації особи заявника з використанням електронного цифрового підпису чи іншого альтернативного засобу ідентифікації особи через веб-портал Мін'юсту (абз. 2 ч. 1 ст. 20 Закону № 1952, абз. 1 п. 30 Порядку № 1127)
- Разом із заявою про державну реєстрацію прав та їх обтяжень в електронній формі подаються електронні копії оригіналів документів, необхідних для відповідної реєстрації, виготовлених шляхом сканування, або оригінали таких електронних документів, а також документи, що підтверджують сплату адміністративного збору та/або внесення плати за надання інформації з Державного реєстру прав (абз. 1 п. 31 Порядку № 1127)
- На заяву в електронній формі накладається електронний цифровий підпис заявника (абз. 3 п. 31 Порядку № 1127)
- Уповноважена особа суб'єкта державної реєстрації прав, нотаріус у день формування заяви в електронній формі реєструє її в базі даних заяв та після накладення власного електронного цифрового підпису надає заяву заявникові шляхом надіслання її на електронну адресу, зазначену ним у відповідній заяві (п. 32 Порядку № 1127)
- За результатами розгляду заяви в електронній формі надається рішення державного реєстратора в електронній та (за бажанням заявника) в паперовій формі (ч. 1 ст. 21 Закону № 1952)

Станом на 25 березня 2016 року на веб-порталі Мін'юсту¹⁷ відсутня технічна можливість подання заяви в електронній формі, напевно, ці положення Закону № 1952 мають поки що декларативний характер.

За результатами розгляду заяви та документів, поданих для державної реєстрації прав (як у паперовій, так і в електронній формі), державний реєстратор приймає рішення щодо державної реєстрації або щодо відмови в такій реєстрації (п. 18 Порядку № 1127), тим самим чинним законодавством скасована видача Свідоцтв про право власності, які видавались до 1 січня 2016 року.

Відповідно до ч. 2 ст. 21 Закону № 1952 рішення державного реєстратора, отримані в електронній чи паперовій формі за допомогою програмних засобів ведення Державного реєстру прав, мають

однакову юридичну силу та містять обов'язкове посилання на Державний реєстр прав (абз. 5 п. 3 Порядку № 1127).

Рішення державного реєстратора у день його прийняття за допомогою програмних засобів ведення Державного реєстру прав розміщується на веб-порталі Мін'юсту для доступу до нього заявника з метою перегляду, завантаження та його друку.

Рішення державного реєстратора за бажанням заявника може бути надано у паперовій формі шляхом його друку за допомогою програмних засобів Державного реєстру прав на аркушах паперу форматом А4 (210X297 мм) **без використання спеціальних бланків, проставлення підпису та печатки державного реєстратора** (пп. 3, 22 Порядку № 1127).

¹⁷ <https://kap.minjust.gov.ua/services/registry>.

СТРОКИ НАДАННЯ ПОСЛУГ ТА СТАВКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗБОРУ

Законом про державну реєстрацію речових прав передбачена можливість здійснення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно у загальні (ст. 19 Закону № 1952) та скорочені строки (ст. 34 Закону № 1952), що обчислюються у робочих днях (14, 7, 5, 2 робочих дні) та годинах (24 та 2 години).

Відповідно до ч. 4 ст. 19 Закону № 1952 строк державної реєстрації прав, визначений у днях, обраховується з дня реєстрації у базі даних заяв відповідної заяви про державну реєстрацію прав. Строк державної реєстрації прав, визначений у годинах, обраховується з часу реєстрації у базі даних заяв відповідної заяви про державну реєстрацію прав.

За проведення державної реєстрації прав заявник сплачує адміністративний збір, розмір якого залежить від строків надання послуги і визначений ст. 34 Закону № 1952. Адміністративний збір справляється у відповідному розрахунку від мінімальної

заробітної плати у місячному розмірі, встановленому законом на 1 січня календарного року, в якому подаються відповідні документи для проведення державної реєстрації, та **округлюється до найближчих десяти гривень** (абз. 12 ст. 34 Закону № 1952).

З метою мінімізації корупційних складових (як-то, проведення державної реєстрації в коротші строки) частиною 5 ст. 19 Закону № 1952 встановлена **заборона** видавати заявнику документи за результатом розгляду заяв у сфері державної реєстрації прав у строки, менші ніж ті, з урахуванням яких заявником сплачено адміністративний збір за державну реєстрацію прав. При цьому така заборона поширюється і на нотаріусів, які проводять державну реєстрацію прав у результаті вчинення нотаріальних дій (ч. 3 ст. 19 Закону № 1952).

У таблиці наведена інформація про строки надання послуг у сфері державної реєстрації прав та відповідні ставки адміністративного збору:

<i>Вид адміністративної послуги</i>	<i>Строки надання послуг</i>	<i>Адміністративний збір</i>
1	2	3
1. Державна реєстрація права власності	Не більше 5 робочих днів	0, 1 розміру мінімальної заробітної плати (у 2016 році — 140 грн.)
	2 робочі дні	1 мінімальна заробітна плата (у 2016 році — 1380 грн.)
	Протягом 24 годин, крім вихідних та святкових днів	2 мінімальні заробітні плати (у 2016 році — 2760 грн.)
	Протягом 2 годин, крім вихідних та святкових днів	5 мінімальних заробітних плат (у 2016 році — 6890 грн.)
2. Державна реєстрація права власності на підприємство як єдиний майновий комплекс	Не більше 14 робочих днів	1 мінімальна заробітна плата (у 2016 році — 1380 грн.)
	7 робочих днів	5 мінімальних заробітних плат (у 2016 році — 6890 грн.)
	Протягом 24 годин, крім вихідних та святкових днів	10 мінімальних заробітних плат (у 2016 році — 13780 грн.)

1	2	3
3. Державна реєстрація речових прав, похідних від права власності	Не більше 5 робочих днів	50 % адміністративного збору за державну реєстрацію права власності (у 2016 році — 70 грн.)
	2 робочі дні	50 % адміністративного збору за державну реєстрацію права власності (у 2016 році — 690 грн.)
	Протягом 24 годин, крім вихідних та святкових днів	50 % адміністративного збору за державну реєстрацію права власності (у 2016 році — 1380 грн.)
	Протягом 2 годин, крім вихідних та святкових днів	50 % адміністративного збору за державну реєстрацію права власності (у 2016 році — 3450 грн.)
4. Державна реєстрація обтяжень речових прав	Не більше 24 годин, крім вихідних та святкових днів	0,05 розміру мінімальної заробітної плати (у 2016 році — 70 грн.)
	Протягом 2 годин, крім вихідних та святкових днів	0,5 розміру мінімальної заробітної плати (у 2016 році — 690 грн.)
5. Внесення змін до записів Державного реєстру прав, у тому числі виправлення технічної помилки, допущеної з вини заявника		0,04 розміру мінімальної заробітної плати (у 2016 році — 60 грн.)

Частиною 4 ст. 34 Закону № 1952 визначені пільгові категорії осіб, що звільняються від сплати адміністративного збору.

Окрім інших, від сплати адміністративного збору звільняються фізичні та юридичні особи — під час проведення державної реєстрації прав, які виникли та оформлені до проведення державної реєстрації прав у порядку, визначеному цим Законом (п. 1). Зазначене положення відповідає вимогам ч. 3 ст. 3 Закону № 1952, за якими речові права на нерухоме майно та їх обтяження, що виникли до 1 січня 2013 року, визнаються дійсними за умови, якщо реєстрація таких прав була проведена відповідно до законодавства, що діяло на момент їх виникнення, або на момент виникнення таких прав діяло законодавство, яке не передбачало їх обов'язкової реєстрації.

НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ПРАВ

Відповідно до ст. 32 Закону про державну реєстрацію прав інформація про зареєстровані права на нерухоме майно та їх обтяження, що міститься у Державному реєстрі прав, є відкритою, загальнодоступною та **платною**.

Для фізичних та юридичних осіб інформація за об'єктом нерухомого майна та суб'єктом речового права надається в електронній формі через офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України, за умови ідентифікації особи з використанням електронного цифрового підпису чи іншого альтернативного засобу ідентифікації особи, або в паперовій формі державним реєстратором.

Порядок надання інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно затверджений постановою КМУ від 25.12.15 р. № 1127¹⁸.

¹⁸ Далі за текстом — Порядок надання інформації.

Інформація з Державного реєстру прав надається за допомогою програмних засобів ведення Державного реєстру прав у паперовій або електронній формі, що має однакову юридичну силу та містить обов'язкове посилання на Державний реєстр прав (абз. 1 п. 2 Порядку надання інформації)
Інформація з Державного реєстру прав у паперовій формі надається уповноваженою особою суб'єкта державної реєстрації прав, фронт-офісу, нотаріусом або його помічником на аркушах паперу форматом А4 (210X297 мм) без використання спеціальних бланків, представлення підпису та печатки державного реєстратора (абз. 2 п. 2, абз. 1 п. 3 Порядку надання інформації)
Інформація з Державного реєстру прав в електронній формі надається через веб-портал Мін'юсту (абз. 2 п. 3 Порядку надання інформації)
Інформація надається незалежно від місцезнаходження нерухомого майна (п. 6 Порядку надання інформації)
Інформація у паперовій формі надається у строк, що не перевищує 12 годин, крім вихідних та святкових днів, з моменту прийняття відповідної заяви (п. 7 Порядку надання інформації)
За надання інформації справляється плата (п. 5 Порядку надання інформації, п. 2 постанови Кабінету Міністрів України від 25.12.15 р. № 1127) у розмірі: — за надання інформації у паперовій формі — 0,025 розміру мінімальної заробітної плати (у 2016 році — 35 грн.); — за надання інформації у електронній формі — 0,0125 розміру мінімальної заробітної плати (у 2016 році — 17 грн.). Плата за надання інформації з Державного реєстру прав на нерухоме майно справляється у відповідному розрахунку від мінімальної заробітної плати у місячному розмірі, встановленому законом на 1 січня календарного року, в якому така інформація отримується, округлюється до гривні . Плата за надання інформації з Державного реєстру прав сплачується без застосування пільг

Підсумовуючи вищевикладене, хочеться зазначити, що найбільш суперечливим нововведенням чергової реформи системи державної реєстрації речових прав на нерухоме майно є запровадження акредитованих суб'єктів, які мають всі шанси стати «кишеньковими»

реєстраторами, особливо з огляду на низькі кваліфікаційні вимоги до державних реєстраторів та відсутність реальної відповідальності за порушення порядку державної реєстрації прав, а також скасування спеціальних бланків для документів державної реєстрації прав.

ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ (ЧАСТИНА 2)

Андрій Сітніков, адвокат, Заступник голови Ради адвокатів Хмельницької області

У попередньому випуску ми розпочали розглядати основні правопорушення у сфері містобудівної діяльності та проаналізували правопорушення, що передбачені ст. 96 та 96¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення¹. У цій статті зосередимо увагу на правопорушеннях, що передбачені Законом України від 14.10.94 р. № 208/94 «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності».²

ПРАВОПОРУШЕННЯ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ МІСТОБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Зупинимось на основних типових процесуальних порушеннях, що допускаються під час розгляду справ про правопорушення у сфері містобудівної діяльності за Законом № 208/94.

Законність проведення перевірки у разі відсутності суб'єкта містобудування щодо самочинного будівництва

З цього приводу Вищий адміністративний суд України³ у постанові № К/800/9647/13 зазначив: «<...> Порядок № 553 не містить норм про заборону проведення перевірки при невстановленні або відсутності суб'єкта містобудування або його представників та допускає здійснення перевірки у разі виявлення факту самочинного будівництва із залученням представників органів місцевого самоврядування та органів внутрішніх справ» (п. 9 постанови Кабінету Міністрів України від 23.05.11 р. № 553 «Про затвердження Порядку здійснення державного архітектурно-будівельного контролю») <...>».

Компетенція щодо визначення категорії складності об'єкта

ВАСУ у постанові № К/800/65333/14 зазначив: «<...> Аналіз приписів наведеної статті у системному зв'язку з іншими нормами Закону України від 17.02.11 р. № 3038 «Про регулювання містобудівної діяльності»⁴ та Порядку дає підстави для висновку, що вона встановлює загальне правило визначення категорії складності об'єкта будівництва. У випадках же, коли проектна документація на об'єкт будівництва відсутня чи об'єкт їй не відповідає, віднесення такого об'єкта будівництва до тієї чи іншої категорії складності належало до компетенції органу державного архітектурно-будівельного контролю, а саме Державної архітектурно-будівельної інспекції України та її територіальних органів <...>».

Передача функцій замовника за договором або шляхом видачі довіреності не звільняє особу від відповідальності як суб'єкта містобудування

ВАСУ у постанові № К/800/67663/14 зазначив: «<...> Із тексту вказаного договору про спільну діяльність вбачається, що товариство з обмеженою

¹ Далі за текстом — КпАП.

² Далі за текстом — Закон № 208/94.

³ Далі за текстом — ВАСУ.

⁴ Далі за текстом — Закон № 3038.

відповідальністю «Д» виступає замовником будівництва, зокрема, згідно з п.п. 3.1.3 договору про спільну діяльність, передає права замовника будівництва та уповноважує ФОП ОСОБА_1 на здійснення будівництва будинку від свого імені шляхом надання довіреності. За наведених підстав висновки судів попередніх інстанцій відносно того, що товариство з обмеженою відповідальністю «Д» не є суб'єктом містобудування, не відповідають дійсним обставинам справи <...>».

Скасування постанови в справі про адміністративне правопорушення не має абсолютного преюдиційного значення для розгляду інших справ

ВАСУ у постанові № К/800/55579/14 зазначив: «<...> щодо посилання судів на постанову Окружного адміністративного суду <...> як на підставу незаконності дій відповідача та обставину, що звільняє від доказування відповідно до ст. 72 Кодексу адміністративного судочинства України⁵ при перевірці законності спірної постанови відповідача, слід зазначити наступне. Відповідно до ч. 1 ст. 72 КАС обставини, встановлені судовим рішенням в адміністративній, цивільній або господарській справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді інших справ, у яких беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини.

Водночас передбачене ч. 1 ст. 72 КАС звільнення від доказування не має абсолютного характеру і не може сприйматися судом як неможливість спростування під час судового розгляду обставин, які зазначені в іншому судовому рішенні. Суди під час нового розгляду справи не повинні сприймати як обов'язкові висновки щодо фактичних обставин справи, наведених у судових рішеннях цивільних, господарських справ. Для спростування преюдиційних обставин, передбачених ч. 1 ст. 72 КАС, учасник адміністративного процесу, який ці обставини заперечує, повинен подати суду належні та допустимі докази. Ці докази повинні бути оцінені судом, що розглядає справу, у загальному порядку за правилами ст. 86 КАС. При цьому суди також повинні враховувати вимоги ч. 4 та 5 ст. 11 КАС щодо необхідності офіційного з'ясування всіх обставин справи і у відповідних випадках витребувати ті докази, яких, на думку суду, не вистачає для належного встановлення обставин у справі, що розглядається.

Якщо суд дійде висновку про те, що обставини у справі, що розглядається, є інакшими, ніж установлені під час розгляду іншої адміністративної, цивільної чи господарської справи, то справу належить вирішити відповідно до тих обставин, які встановлені безпосередньо судом, який розглядає справу <...>».

Відповідальність за неповноту та недостовірність даних, зазначених у поданій декларації, не може бути застосована, якщо декларація повернута замовнику

Верховний Суд України у постанові № 816/6496/13А від 02.06.15 р. зазначив: «<...> За п. 8 ст. 36 Закону № 3038 замовник відповідно до закону несе відповідальність за повноту та достовірність даних, зазначених у поданій ним декларації, про початок виконання будівельних робіт та виконання будівельних робіт без зареєстрованої декларації.

На підставі аналізу наведених норм права, зокрема п. 8 ст. 36 Закону № 3038, колегія суддів дійшла висновку, що поняття «подання декларації» як складова підстав для відповідальності за повноту та достовірність зазначених у ній даних включає і реєстрацію (прийняття) Інспекцією цієї декларації. У разі використання Інспекцією свого права на відмову у реєстрації декларації та повернення її для виправлення виявлених недоліків така декларація не може вважатися поданою та бути підставою для притягнення до відповідальності, передбаченої Законом № 208/94 за порушення норм Закону № 3038. За таких обставин колегія суддів вважає, що рішення суду касаційної інстанції, який погодився із законністю накладення на позивача штрафу за недостовірність наведених у декларації даних, є неправильним, незаконним, у зв'язку з чим вказане судове рішення підлягає скасуванню з направленням справи на новий касаційний розгляд <...>».

Експлуатація не прийнятого в експлуатацію об'єкта не може тлумачитися як триваюче правопорушення

ВСУ у постанові № 21-433а13 (ЄДРСР № 38285951) зазначив: «<...> Конституційний принцип незворотності дії законів, які погіршують становище особи, дає суду підстави для висновку про неможливість застосування санкцій за дії (бездіяльність), які на момент,

⁵ Далі за текстом — КАС.

коли вони мали місце, за попереднього правового регулювання не були правопорушенням.

У контексті хронології правового регулювання спірних відносин поняття «експлуатація не прийнятого в експлуатацію об'єкта» не може тлумачитись як тривале правопорушення. Змістом цього правопорушення є невиконання обов'язку із введення в експлуатацію закінченого будівництвом об'єкта містобудування до початку його експлуатації. Суспільна небезпека такого правопорушення насамперед полягає не в недотриманні встановленого правопорядку, а в небезпеці, яка може мати місце в результаті відсутності контролю за безпечністю побудованого об'єкта містобудування з початку його використання.

Частина 8 ст. 39 Закону № 3038 зі змінами, внесеними згідно із Законом України від 20.11.12 р. № 5496 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання містобудівної діяльності» встановлює, що експлуатація закінчених будівництвом об'єктів, не прийнятих (якщо таке прийняття передбачено законодавством) в експлуатацію, забороняється. Таким чином, логічним висновком має бути судження про те, що обов'язок уведення об'єктів будівництва в експлуатацію, відповідальність за експлуатацію об'єктів, не введених в експлуатацію, можуть стосуватися лише тих суб'єктів, які після закінчення будівництва та початку використання, маючи відповідний обов'язок, не ввели об'єкти містобудування в експлуатацію, за що встановлена відповідна відповідальність <...>».

Наявність реєстрації за особою статусу підприємця без вказаної вище діяльності не свідчить про його статус суб'єкта містобудування

ВАСУ у постанові № К/800/65467/14 зазначив: «<...> п. 2 ч. 6 ст. 2 Закону № 208/94 передбачено, що суб'єкти містобудування несуть відповідальність у вигляді штрафу за недопущення посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю, на об'єкти будівництва, підприємства будівельної галузі для виконання покладених на них функцій — у розмірі 10 мінімальних заробітних плат.

Правопорушеннями у сфері містобудівної діяльності є протиправні діяння (дії чи бездіяльність) суб'єктів містобудування — юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців, що призвели до невиконання

або неналежного виконання вимог, установлених законодавством, будівельними нормами, державними стандартами і правилами (ч. 1 ст. 1 цього ж Закону).

Частиною 2 ст. 4 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» визначено поняття суб'єктів містобудування, якими є органи виконавчої влади, Верховна рада АРК, Рада міністрів АРК, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи.

Таким чином, наведені положення вимог статей вказують на те, що відповідальність може бути покладена на осіб як на суб'єктів містобудування за порушення вимог будівельними норм, державних стандартів і правил, у разі здійснення ними діяльності, що пов'язана з містобудуванням, будівництвом або будівельними матеріалами. Наявність реєстрації за особою статусу підприємця без вказаної вище діяльності не свідчить про його статус суб'єкта містобудування.

Між тим розглядаючи спір, суди на це уваги не звернули та не встановили у позивача статусу суб'єкта містобудівної діяльності відповідно до Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» та Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності». Таким чином, колегія суддів дійшла висновку, що мотиви судів є не повними та не переконливими <...>».

Належним підтвердженням фактичного здійснення авторського нагляду на об'єкті будівництва є відповідні відомості, внесені до журналу авторського нагляду

ВАСУ в Ухвалі від 28.05.15 р. (ЄДРСР № 44505872) зазначив: «<...> Згідно з п. 8 ч. 2 ст. 2 Закону України № 208/94 суб'єкти містобудування, які є замовниками будівництва об'єктів (у разі провадження містобудівної діяльності), або ті, що виконують функції замовника і підрядника одночасно, несуть відповідальність у вигляді штрафу за незабезпечення замовником здійснення авторського нагляду у випадках, коли такий нагляд є обов'язковим згідно із законодавством, у розмірі сорока п'яти мінімальних заробітних плат. <...> Встановлені у цій справі обставини свідчать про відсутність журналу авторського нагляду під час проведення перевірки.

З урахуванням положень пункту 5 Порядку № 903 належним підтвердженням фактичного здійснення авторського нагляду на об'єкті будівництва можуть бути саме відповідні відомості, внесені до журналу

авторського нагляду. Отже, лист приватного підприємства від 07.03.13 р., у якому підприємство зазначає, що ним фактично здійснювався авторський нагляд, не є належним підтвердженням зазначених обставин. <...>».

ЗНЕСЕННЯ САМОЧИННО ЗБУДОВАНОГО НЕРУХОМОГО МАЙНА В ПОРЯДКУ СТ. 376 ЦК

Питання знесення самочинно збудованого нерухомого майна заслуговують окремої уваги. ВАСУ у постанові Пленуму № 21 від 18.09.15 р. зазначив: «<...> Справи зі спорів, що виникають з приводу самочинного будівництва, поділяються на дві категорії: справи про оскарження особами, які здійснили (здійснюють) самочинне будівництво, приписів органів архітектурно-будівельного контролю про знесення самочинно збудованого об'єкта; справи за позовами органів архітектурно-будівельного контролю про знесення такого об'єкта.

Вивчення судових рішень показало, що під час вирішення першої категорії справ найчастіше виникає питання про наявність повноважень органу архітектурно-будівельного контролю виносити припис про знесення самочинного будівництва, яке суди вирішують по-різному.

Під час вирішення другої категорії справ неоднаково вирішується питання щодо визначеного позивачем предмета позову, наявності підстав для звернення до суду з позовом про знесення самочинного будівництва <...>».

Справи щодо наявності повноважень

ВАСУ в Ухвалі від 25.11.14 р. (ЄДРСР № 41822184) зазначив: «<...> Проаналізувавши зміст ч. 1 ст. 38 та п. 3 ч. 4 ст. 41 Закону № 3038, ВАСУ дійшов висновку, що наведені норми дають підстави вважати, що орган державного архітектурно-будівельного контролю за наявності обставин, передбачених абзацом першим частини першої ст. 38 цього Закону (у разі виявлення факту самочинного будівництва об'єкта, перебудова якого з метою усунення істотного відхилення від проекту або усунення порушень законних прав та інтересів інших осіб, істотного порушення будівельних норм є неможливою), уповноважений та зобов'язаний видати припис про усунення порушень, у тому числі шляхом знесення самочинно збудованого об'єкта.

Цей припис є обов'язковою передумовою для можливості контролюючого органу на звернення до суду на підставі абз. 2 ч. 1 ст. 38 вказаного Закону у зв'язку з його невиконанням <...>».

Справи щодо наявності підстав для звернення до суду

ВАСУ в Ухвалі від 02.04.15 р. (ЄДРСР № 43532189) зазначив: «<...> Передумовою звернення органу державного архітектурно-будівельного контролю до суду з позовом про знесення самочинного будівництва є видання таким органом припису про усунення порушень вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм, державних стандартів і правил <...>».

Вивчаючи питання застосування ст. 376 ЦК, неможливо не звернути увагу на правову позицію ВСУ, викладену у постанові від 17.12.14 р. у цивільній справі № 6-137цс14 (ЄДРСР № 42390315): «<...> з урахуванням змісту вищевказаної правової норми в поєднанні з положеннями ст. 16, 386, 391 ЦК вимоги про знесення самочинно збудованого нерухомого майна на земельній ділянці, власником або користувачем якої є інша особа, можуть бути заявлені власником чи користувачем земельної ділянки або іншою особою, права якої порушено, **за умови доведеності факту порушення прав цих осіб самочинною забудовою.** <...> При цьому якщо можливо провести відповідну перебудову самочинного будівництва, суд може постановити рішення про зобов'язання особи, яка здійснила (здійснює) будівництво, провести таку перебудову. Відповідно до положень ст. 38 Закону № 3038 право на звернення до суду з позовом про знесення самочинно збудованих об'єктів містобудування належить також відповідним інспекціям державного архітектурно-будівельного контролю. Такий позов може бути пред'явлено до суду у разі, якщо особа в установлений строк добровільно не виконала вимоги, встановлені в приписі про усунення порушень вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм, державних стандартів і правил із визначенням строку для добровільного виконання припису, та (або) якщо перебудова об'єкта є неможливою <...>».

Сподіваюся, що наведений аналіз судової практики у цій категорії стане у нагоді адвокатам та допоможе уникнути помилок у роботі.

ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНОГО СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ: АКТУАЛЬНО ДЛЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ, ЩО ЗАЛИШИЛИСЬ НА НЕПІДКОНТРОЛЬНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Анастасія Сербіна, аналітик Видавничого будинку «Фактор», адвокат

Конфлікт в зоні АТО продовжується, АРК перебуває в статусі тимчасово окупованої території, що унеможливує подальше виконання судових рішень, які були винесені судами до початку анексії або антитерористичної операції. На допомогу зацікавленим сторонам приходять норми законодавства про можливість відновити втрачене судове провадження.

НОРМАТИВНА БАЗА

Норми Цивільного процесуального кодексу України¹ та Кримінального процесуального кодексу України², Кодексу адміністративного судочинства України³ містять положення про порядок відновлення втрачених судових проваджень.

Загальною ознакою **можливості відновлення є закінчення судового провадження винесенням у справі рішенням**. Інші провадження відповідно до вимог процесуального законодавства відновленню не підлягають.

Разом із тим ч. 3 ст. 1 Закону України від 12.08.14 р. № 1632-VII «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку із проведенням антитерористичної операції»⁴ встановлено, що **справи, розгляд яких не закінчено** і які перебувають у провадженні місцевих, апеляційних судів, розташованих в районі проведення антитерористичної операції, в разі неможливості здійснювати право-

суддя передаються судам відповідно до встановленої згідно з цим Законом підсудності протягом десяти робочих днів з дня прийняття розпорядження головою відповідного вищого спеціалізованого суду. Як показала практика, далеко не всі справи були передані до судів на підконтрольну Україні територію. Переважна більшість справ так і залишилась в судах, які не підконтрольні органам влади України. Саме на такий випадок законодавець визначив, що у разі неможливості передачі матеріалів справи відповідно до встановленої згідно з цим Законом підсудності **вчинення необхідних процесуальних дій здійснюється за документами і матеріалами, поданими учасниками** судового процесу, за умови, що такі документи і матеріали є достатніми **для ухвалення відповідного судового рішення**. Отже, вказаною нормою передбачена можливість відновити провадження, яке не було закінчено ухваленням рішення.

¹ Далі за текстом — ЦПК.

² Далі за текстом — КПК.

³ Далі за текстом — КАС.

⁴ Далі за текстом — Закон № 1632.

Однак процедура такого відновлення законодавством не регламентована, внаслідок чого суди не задовольняють подібного роду заяви.

Що ж до судових проваджень, які дійшли свого логічного завершення, то процедура чітко встановлена відповідним процесуальним законодавством.

ВІДНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ

Відповідно до ст. 402 ЦПК відновлення втраченого повністю або частково судового провадження в цивільній справі, закінченій ухваленням рішення або у якій провадження закрито, проводиться у порядку, встановленому цим Кодексом.

Задля цього особи, які брали участь у справі, мають **подати до суду заяву про відновлення втраченого судового провадження**. Така заява подається до суду, який ухвалив рішення по суті справи або постановив ухвалу про закриття провадження у справі.

Якщо місцевий суд знаходиться на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції, то відновлення втраченої справи здійснюється судом за територіальною підсудністю судових справ, визначеною згідно зі ст. 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» або ст. 1 і 2 Закону № 1632. Підсудність справи із зони АТО визначена розпорядженням Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ України від 02.09.14 р. № 2710/38-14.

Ініціатива відновлення втраченого провадження може також належати суду, однак скоріше це стосується ситуації факту знищення чи пошкодження матеріалів справи у самому суді, ніж необхідності відновлення провадження із зони АТО.

У заяві повинно бути зазначено:

1	про відновлення якого саме провадження просить заявник
2	чи було у справі ухвалено рішення по суті справи або постановлено ухвалу про закриття провадження
3	якою саме особою з числа осіб, які брали участь у справі, був заявник
4	хто конкретно і в якості кого брав участь у справі
5	місце проживання чи місцезнаходження цих осіб
6	що відомо заявнику про обставини втрати провадження
7	про місцезнаходження копій документів провадження або відомостей щодо них, поновлення яких саме документів заявник вважає необхідним
8	для якої мети необхідне їх поновлення

До заяви про відновлення втраченого провадження **додаються документи або їх копії, навіть якщо вони не посвідчені** в установленому порядку, що збереглися у заявника або у справі. Якщо рішення внесено до Єдиного реєстру судових рішень, доречно про це вказати в заяві, а також вказати номер справи та номер провадження.

Якщо у заяві не зазначено мету відновлення провадження або відомості, необхідні для його відновлен-

ня, суд постановляє ухвалу про залишення заяви без руху, якою встановлює заявникові строк, необхідний для усунення цих недоліків.

Якщо мета звернення до суду, зазначена заявником, не пов'язана із захистом його прав та інтересів, суд своєю ухвалою відмовляє у відкритті провадження у справі про відновлення провадження або залишає заяву без розгляду, якщо провадження було відкрито.

Важливо!

Згідно з ч. 3 ст. 406 ЦПК судове провадження, втрачене до закінчення судового розгляду, не підлягає відновленню у встановленому цим розділом порядку.

Заявник у цьому разі може пред'явити новий позов. В ухвалі суду про відкриття провадження у новій справі у зв'язку з втратою незакінченого провадження про цю обставину повинно бути обов'язково зазначено.

При розгляді справи суд використовує ту частину провадження, що збереглася, документи, видані зі справи фізичним чи юридичним особам до втрати провадження, копії цих документів, інші довідки, папери, відомості, що стосуються справи, виконавчого провадження.

Суд може допитати як свідків осіб, які були присутніми під час вчинення процесуальних дій, осіб (їх представників), які брали участь у справі, а в необхідних випадках — **осіб, які входили до складу суду**, що розглядав справу, з якої втрачено провадження, а також осіб, які виконували судові рішення. Можливість допиту осіб, які входили до складу суду, суттєво обмежена непоодинокими фактами продовження роботи цих осіб у складі органів так званих ЛНР та ДНР.

Відповідно до ч. 1 ст. 408 ЦПК на підставі зібраних і перевічених матеріалів **суд ухвалює рішення про**

відновлення втраченого провадження повністю або в частині, яку, на його думку, необхідно відновити. Дана норма є важливою для розуміння причини подання такої заяви: якщо необхідно відновити лише рішення суду чи в майбутньому повторно отримати виконавчий документ, який залишився на виконанні в органах виконавчої служби на окупованій території, то відновлювати усе провадження є недоцільним, а тому у заяві варто писати про часткове відновлення втраченого провадження в частині прийнятого рішення.

Рішення суду про відновлення втраченого провадження має нестандартний загальний вигляд, оскільки перша його частина стосується рішення про відновлення судового провадження, а друга — містить сам текст відновленого рішення.

Після слів «ВИРІШИВ» у таких рішеннях буде зазначено наступне (приклад взято зі справи № 270/764/13-ц):

1	Заяву ОСОБА_1 про відновлення втраченого судового провадження № 270/764/13-ц, розглянуту 18 березня 2013 року Центральньо-Міським районним судом м. Макіївки, задовольнити
2	Відновити частково втрачене судові провадження в цивільній справі № 270/764/13-ц, яка розглядалась Центральньо-Міським районним судом м. Макіївки, за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про зменшення розміру аліментів
3	Вважати встановленим зміст відновленого рішення Центральньо-Міського районного суду Донецької області від 18 березня 2013 року по справі № 270/764/13-ц (повний текст) в такій редакції: <...> (далі текст самого рішення)
4	Встановити дату набрання чинності рішенням Центральньо-Міського районного суду м. Макіївки від 18 березня 2013 року у цивільній справі № 270/764/13-ц за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про зменшення розміру аліментів — 16 травня 2013 року
5	Встановити строк для ознайомлення сторін з повним текстом рішення — 25 березня 2016 року, відклавши до цього строку складання повного рішення
6	Рішення у справі № 270/764/13-ц може бути оскаржено лише в частині дій суду щодо відновлення втраченого провадження в апеляційному порядку до Апеляційного суду Донецької області через Костянтинівський міськрайонний суд Донецької області
7	Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом десяти днів з дня його проголошення, а у разі відсутності сторони — протягом десяти днів з дня отримання копії цього рішення

За недостатності зібраних матеріалів для точного відновлення втраченого судового провадження суд ухвалою закриває розгляд заяви про відновлення провадження і роз'яснює особам, які беруть участь у справі, **право на повторне звернення з такою самою заявою за наявності необхідних документів**.

Строк зберігання судового провадження не має

значення для вирішення заяви про його відновлення, крім випадку звернення з такою заявою для виконання рішення, якщо строк на пред'явлення виконавчого листа для виконання закінчився і судом його не поновлено.

Лише після набрання чинності рішенням суду про відновлення втраченого провадження можна

звертатись до цього ж суду із заявою про видачу виконавчого листа та (за потреби) із заявою про поновлення строків на пред'явлення виконавчого документа до виконання.

У справі про відновлення втраченого провадження **заявник звільняється від оплати судових витрат**. У разі подання завідомо неправдивої заяви судові витрати відшкодовуються заявником.

ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Відповідно до процедури, визначеної КПК, відновленню підлягають втрачені матеріали в тому кримінальному провадженні, **яке завершилося ухваленням вироку суду** (ст. 524 КПК).

Втрачені матеріали кримінального провадження можуть бути відновлені за заявою учасника судового провадження. **Близькі родичі обвинуваченого, який помер**, мають право подати відповідну заяву, якщо це необхідно **для його реабілітації**.

Правила підсудності та вимоги до змісту заяви та додатків до неї такі самі, як і для відновлення судового провадження у цивільній справі.

Якщо у заяві не зазначено мету відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження або відомості, необхідні для їх відновлення, суд постановляє ухвалу про залишення заяви без руху, якою встановлює заявникові строк, необхідний для усунення цих недоліків.

Якщо мета звернення до суду, зазначена заявником, не пов'язана із захистом його прав та інтересів, суд своєю ухвалою відмовляє у відкритті провадження про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження або залишає заяву без розгляду, якщо провадження було відкрито.

Одержавши заяву про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, **суддя вживає заходів для одержання від прокурора відомостей та копій відповідних процесуальних документів**, які стосуються відновлюваних матеріалів.

Під час судового розгляду суд використовує ту частину матеріалів кримінального провадження, що збереглася, документи, видані фізичним чи юридичним особам до втрати матеріалів кримінального провадження, копії цих документів, інші довідки, папери, відомості, які стосуються цього провадження.

Суд (так само, як і в цивільному процесі) має право допитати як свідків осіб, які були присутніми під час вчинення процесуальних дій, осіб (їх представників), які брали участь у судовому розгляді, а в необхідних випадках — осіб, які входили до складу суду, що здійснював судовий розгляд, а також осіб, які виконували судові рішення.

На підставі зібраних і перевічених матеріалів суд постановляє ухвалу про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження повністю або в частині, яку, на його думку, необхідно відновити.

У рішенні суду про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження зазначається, на підставі яких конкретно доказів, поданих суду і досліджених у судовому засіданні за участю всіх учасників судового провадження, суд вважає установленим зміст відновленого судового рішення, наводяться висновки суду про доведеність того, які докази досліджувалися судом і які процесуальні дії вчинялися.

За недостатності зібраних матеріалів для точного відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження суд ухвалою закриває розгляд заяви про відновлення матеріалів втраченого кримінального провадження і роз'яснює учасникам судового провадження право на повторне звернення з такою самою заявою за наявності необхідних документів.

Строк зберігання матеріалів кримінального провадження не має значення для вирішення заяви про їх відновлення.

Мотивувальна та регулятивна частини рішення про відновлення втраченого кримінального провадження можуть виглядати так (приклад взято зі справи № 243/2198/16-к):

17 березня 2016 року до суду надійшла заява заступника прокурора Донецької області Трофимчука В. В. про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження відносно ОСОБА_1. Прокурор обґрунтовує заяву тим, що вироком Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 27.02.14 р. ОСОБА_1 було визнано винним та засуджено за ч. 4 ст. 187, ст. 71 Кримінального кодексу України до 9 років 6 місяців позбавлення волі, вирок не набрав законної сили, оскільки засудженим та прокурором подано апеляційні скарги. Однак через захоплення приміщення апеляційного суду Донецької

області незаконними військовими формуваннями так званої ДНР слухання справи не відбулося, матеріали кримінального провадження втрачено. ОСОБА_1 перебуває під вартою з 19.10.13 р. в Артемівській установі виконання покарань № 6 та до теперішнього часу рахується за апеляційним судом Донецької області. Зазначені обставини стають передумовою порушення конституційних прав підсудного та учасників кримінального провадження. Відповідно до інформації ТУ ДСА України в Донецькій області за № 08/53-14 від 04.11.14 р. було зроблено спробу безпосереднього транспортування кримінальних проваджень, справ, підсудних судам, розташованим в районі проведення АТО, до місцевих судів, визначених Розпорядженням, але у зв'язку з тим, що виникла загроза їх втрати та викрадення сторонніми особами, перевезення було припинено. Тому просить суд відновити матеріали кримінального провадження № 12013051030003947 від 19.10.13 р. відносно ОСОБА_1, а саме: протокол затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину від 19.10.13 р., ухвалу Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 21.10.13 р., повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення від 19.10.13 р., ухвалу Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 17.12.13 р., ухвалу Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 05.02.14 р., вирок Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 27.02.14 р.

Суд, вислухавши думку прокурора, засудженого ОСОБА_1, який вважає необхідним відновити матеріали кримінального провадження, дослідивши матеріали заяви, доходить висновку, що заява про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження відносно ОСОБА_1 підлягає задоволенню з наступних підстав.

Згідно зі ст. 524 КПК відновленню підлягають втрачені матеріали в тому кримінальному провадженні, яке завершилося ухваленням вироку суду.

Визначення матеріалів кримінального провадження (кримінальної справи) закріплено в ч. 1 ст. 317 КПК — це документи, інші матеріали, надані суду під час судового провадження його учасниками, судові рішення та інші документи і матеріали, що мають значення для цього кримінального провадження, долучаються до обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

Для відновлення втрачених матеріалів кримінальної справи з боку прокуратури суду було надано копії наступних документів: протоколу затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, від 19.10.13 р., ухвали Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 21.10.13 р., повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення від 19.10.13 р., ухвали Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 17.12.13 р., ухвали Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 05.02.14 р., вироку Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 27.02.14 р. (а. с. 5 — 7, 8 — 9, 10 — 11, 12 — 13, 14 — 15, 16 — 21).

Таким чином, оскільки матеріали кримінального провадження відносно ОСОБА_1, засудженого за ч. 4 ст. 187, ст. 71 КК України вироком Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 27.02.2014 р., втрачено та іншого шляху, крім як відновлювати матеріали кримінального провадження, у прокуратури немає, суд приходиться до переконання, що заява прокурора підлягає задоволенню, а матеріали, які прокурор просить відновити, підлягають відновленню.

На підставі викладеного, керуючись ст. 524 і 531 КПК України, суд

УХВАЛИВ:

Заяву заступника прокурора Донецької області Трофімчука В. В. про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження відносно ОСОБА_1 задовольнити.

Відновити матеріали кримінального провадження № 12013051030003947 від 19.10.13 р. відносно ОСОБА_1, а саме: протокол затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, від 19.10.13 р., ухвалу Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 21.10.13 р., повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення від 19.10.13 р., ухвалу Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 17.12.13 р., ухвалу Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 05.02.14 р., вирок Центрально-Міського районного суду м. Горлівки Донецької області від 27.02.14 р.

Ухвала може бути оскаржена в апеляційному порядку протягом семи днів з дня її проголошення.

ВІДНОВЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СПРАВИ

Порядок відновлення втраченого адміністративного судового провадження визначений розд. VII КАС. Правила подання заяви та її розгляду аналогічні вимогам, які передбачені для цивільного судочинства.

ВІДНОВЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ СПРАВИ

Господарський процесуальний кодекс України⁵ **не містить положень про можливість відновлення втраченого судового провадження.**

Однак, як зазначено у п. 7.1 постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.11 р. № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції»⁶, це **не може бути підставою для відмови** в прийнятті чи залишенні без розгляду заяви,

клопотання чи іншого передбаченого ГПК звернення учасника судового процесу до господарського суду.

Втрачена (у тому числі частково, наприклад окремі томи) справа може бути відновлена за заявою особи (осіб), що була учасником відповідного судового процесу.

Відновлення втраченої справи здійснюється місцевим господарським судом незалежно від того, на якій стадії розгляду (в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанцій) вона перебувала. Якщо необхідно здійснити апеляційний або касаційний розгляд справи, її матеріали після такого відновлення передаються місцевим господарським судом відповідно до суду апеляційної або касаційної інстанцій.

За вимогами пп. 7.3 і 7.4 постанови Пленуму у відповідній **заяві має бути зазначено:**

1	про відновлення якої справи або частини справи просить заявник, та мету такого відновлення
2	які юридичні чи фізичні особи брали участь у справі і в якому процесуальному статусі, їх найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові за його наявності для фізичних осіб), їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання (для фізичних осіб)
3	ідентифікаційні коди суб'єкта господарської діяльності за їх наявності (для юридичних осіб) або реєстраційний номер облікової картки фізичної особи — платника податків за його наявності — якщо відповідні дані відомі заявникові
4	засоби зв'язку осіб, які брали участь у судовому процесі (телефон, факс, засоби електронного зв'язку тощо), — якщо вони відомі заявникові
5	наявні у заявника відомості щодо обставин втрати справи; місцезнаходження (в тому числі можливого) копій матеріалів справи або даних стосовно таких копій

До заяви про відновлення справи додаються документи або їх копії, що збереглися у заявника або у справі (навіть якщо вони не посвідчені в установленому порядку), і докази надіслання копій заяви іншим відомим заявникові учасникам судового про-

цесу, а за неможливості такого надіслання в заяві має бути зазначено і обґрунтовано поважну причину (причини), з якої відповідну копію неможливо надіслати.

У розгляді заяви про відновлення справи господарський **суд бере до уваги:**

1	частину справи, яка збереглася у даному суді (окремі томи, жетони, матеріали з архіву суду і т. ін.)
2	документи, надіслані (видані) господарським судом учасникам судового процесу та іншим особам до втрати справи, копії таких документів
3	матеріали виконавчого провадження, якщо воно здійснювалося за результатами розгляду справи
4	будь-які інші документи і матеріали, подані учасниками судового процесу, за умови, що такі документи і матеріали є достатніми для відновлення справи
5	відомості Єдиного державного реєстру судових рішень
6	дані, вміщені в автоматизованій системі документообігу суду

⁵ Далі за текстом — ГПК.

⁶ Далі за текстом — постанова Пленуму.

Для розгляду апеляційної або касаційної скарги на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду, достатнім є відновлення матеріалів, необхідних для розгляду даної скарги. Так само, наприклад, для розгляду скарги на дії органу Державної виконавчої служби (ст. 121² ГПК) достатніми, з урахуванням конкретних обставин, можуть бути копії судового рішення і виконавчого документа, виданого судом, а в решті справа може й не відновлюватися, якщо це не викликано необхідністю.

З урахуванням приписів ч. 3 ст. 129 Конституції України та оскільки ухвали місцевого господарського суду, які виносяться під час розгляду заяви про відновлення справи, неможливо оскаржити одночасно з оскарженням рішення господарського суду, відповідні ухвали **можуть бути оскаржені в апеляційному та в касаційному порядку.**

Законом не передбачено справляння судового збору за подання заяви про відновлення справи. Втім, з апеляційних та касаційних скарг на ухвали, винесені за результатами розгляду таких заяв, судовий збір справляється на загальних підставах згідно із Законом України «Про судовий збір».

Не підлягає відновленню справа, втрачена до закінчення судового розгляду.

У разі недостатності зібраних матеріалів для відновлення справи господарський суд виносить ухвалу про відмову у відновленні втраченої справи і роз'яснює в ній заявникові його право на повторне звернення з такою заявою за наявності необхідних документів, а за неможливості відновлення втраченої справи з незалежних від заявника причин — виносить таку ж ухвалу та роз'яснює в ній **право заявника на подання нового позову (або заяви, скарги)** у встановленому ГПК порядку. Таке ж **право заявник має і в разі втрати справи до закінчення розгляду** справи судом. Про втрату справи обов'язково зазначається в ухвалі господарського суду про порушення провадження у новій справі (п. 7.10 постанови Пленуму).

У разі подання нової позовної заяви (іншої заяви, скарги) при неможливості її відновлення **сплата (стягнення) судового збору не здійснюється**, якщо він вже був сплачений (стягнутий) у розгляді первісно поданої заяви (скарги) і є докази відповідної сплати (стягнення).

ОГЛЯД СПРАВ

ЩОДО ІНОЗЕМНИХ КРАЇН, РОЗГЛЯНУТИХ ЄСПЛ ПРОТЯГОМ ЛЮТОГО 2016 РОКУ

Олександр Дроздов, адвокат, Голова ВКДКА,
Перший прокурор Вищої школи адвокатури,
к. ю. н., доцент

Олена Дроздова, адвокат, помічник
Першого прокурора Вищої школи адвокатури

У цій публікації ми продовжуємо цикл періодичних оглядів найбільш важливих рішень, винесених Європейським судом з прав людини¹, у справах щодо іноземних країн. Розглянемо, на нашу думку, найактуальніші з них.

I. Стаття 5 (Право на свободу та особисту недоторканність) § 1 Конвенції про захист прав та основоположних свобод²

У рішенні ЄСПЛ від 23.02.16 р. по справі «**Мозер проти Республіки Молдова і Росії**» йдеться про затримання особи за ухвалою «судів» сепаратистського регіону Республіки Молдова.

Факти — У листопаді 2008 року заявник, громадянин Молдови, який належав до німецької етнічної меншини, був затриманий владою самопроголошеної «Придністровської Молдавської Республіки» (далі — ПМР), яка не була визнана міжнародним співтовариством, за підозрою в шахрайстві в компанії, де він працював. До судового розгляду його утримували під вартою в «Народному Суді м. Тирасполь», який в липні 2010 року визнав його винним і засудив до 7 років тюремного ув'язнення з відстроченням на 5 років. Суд наказав звільнити його із зобов'язанням не виїжджати з міста. Заявник пізніше виїхав на лікування в Кишинів (Республіка Молдова) перед поїздкою до Швейцарії.

У своїй скарзі до ЄСПЛ заявник, який страждав від бронхіальної астми, дихальної недостатності і інших хвороб, скаржився на те, що він був позбавлений

медичної допомоги і утримувався в нелюдських умовах «владою ПМР» (ст. 3 КЗПЛ), що його арешт і утримання під вартою були незаконними (ст. 5 § 1 КЗПЛ), що його право зустрітися зі своїми батьками і пастором було незаконно обмежене (ст. 8 і 9 КЗПЛ), та на те, що він не мав ефективного засобу судового захисту (ст. 13 КЗПЛ). Він стверджував, що Молдова і Росія були відповідальними за передбачуване порушення його прав відповідно до КЗПЛ. У травні 2014 року Палата Суду вирішила відмовитися від розгляду справи на користь Великої Палати ЄСПЛ.

Закон

(а) Прийнятність

Стаття 1 КЗПЛ

(і) Юрисдикція Молдови — Не існувало ніяких підстав для відокремлення цієї справи від попередніх справ (див., наприклад, рішення ЄСПЛ у справах «Ілаш-ку і інші проти Молдови та Росії» та «Катан і інші проти Молдови і Росії») стосовно юрисдикції Молдови щодо подій на території, контрольованій ПМР. Хоча Молдова не мала ефективного контролю над діями на території ПМР в Придністров'ї, той факт, що регіон був визнаний міжнародним законом як частина території Молдо-

¹ Далі за текстом — ЄСПЛ.

² Далі за текстом — КЗПЛ.

ви, викликало для Молдови зобов'язання відповідно до ст. 1 КЗПЛ використовувати всі можливі юридичні і дипломатичні засоби для того, щоб продовжувати гарантувати здійснення прав і свобод, визначених Конвенцією, тим особам, які проживають на тій території.

Висновок: в межах юрисдикції Молдови (прийнято одноголосно).

(ii) *Юрисдикція Росії:* За відсутності нової інформації, яка б вказувала на те, що ситуація змінилася у відповідний період (з листопада 2008 року по липень 2010 року), ЄСПЛ дотримується своїх попередніх висновків про те, що ПМР мала змогу продовжувати своє існування та протистояти зусиллям Молдови і міжнародним зусиллям для врегулювання конфлікту, встановлення демократії і верховенства закону в регіоні за економічної і політичної підтримки російських військових. Високий рівень залежності ПМР від російської підтримки вказував на те, що Росія, як і раніше, здійснювала ефективний контроль і мала вирішальний вплив над владою ПМР.

Висновок: в межах юрисдикції Росії (16 голосів проти 1).

Стаття 35 § 1 КЗПЛ (Вичерпання національних засобів судового захисту в Молдові) — ЄСПЛ відхилив заперечення уряду Молдови стосовно того, що для вичерпання внутрішніх засобів судового захисту Молдови заявник повинен був подати заяву на відшкодування збитків відповідно до Закону № 1545 (1998 рік). Суд зазначив, що цей Закон не застосовується до незаконних дій влади ПМР, і вказав на відсутність прикладів отримання індивідуального відшкодування збитків Молдовою після скасування засудження «Судом ПМР» та на те, що Закон № 1545 не дозволяє заявнику вимагати відшкодування збитків за затримки в використанні або нездатності влади Молдови використовувати дипломатичні чи інші засоби судового захисту на державному рівні.

Висновок: попереднє заперечення відхилене (прийнято одноголосно).

(б) *Сутність*

Стаття 5 § 1 КЗПЛ: ЄСПЛ підтвердив, що рішення судів невизнаних утворень, в тому числі кримінальних, можна вважати «законними» для цілей КЗПЛ за умови, що вони є частиною судової системи, яка працює на конституційній та правовій основі, сумісній з КЗПЛ. Це в першу чергу стосувалось Росії як Договірної Сторони з ефективним контролем

над невизнаним утворенням, яка повинна була показати, що суди ПМР виконали ці умови. У справі «Ілашку і інші» ЄСПЛ встановив, що умови не були виконані, зокрема, через довільний характер обставин, за яких заявники в цій справі постали перед судом і були засуджені. За відсутності інформації від уряду Російської Федерації і за браком офіційної інформації стосовно правової і судової систем ПМР ЄСПЛ не мав змоги перевірити, чи суди ПМР та їх практика в той час виконували ці вимоги. Проте було очевидним, що правова система ПМР, створена в 1990 році, не проходила ретельний аналіз, на відміну від законодавства Молдови, яке пройшло цей аналіз перед тим, як Молдова приєдналася до Ради Європи в 1995 році. Відповідно, не було ніяких підстав вважати, що правова система ПМР втілювала судову традицію, яка вважалась сумісною з принципами КЗПЛ. Цей висновок був підтверджений обставинами арешту і затримання заявника (особливо наказ про його затримання на невизначений період і розгляд апеляції за його відсутності) та доповідями засобів масової інформації, які висловлювали занепокоєння щодо незалежності і якості судів ПМР. Ані суди ПМР, ані будь-який інший орган влади ПМР, таким чином, не мали змоги прийняти рішення про «законний арешт або затримання» заявника відповідно до п. 1 (с) ст. 5 КЗПЛ.

(i) *Відповідальність Молдови* — У справі «Ілашку і інші» ЄСПЛ постановив, що позитивні зобов'язання Молдови вжити необхідних і достатніх заходів для забезпечення прав заявника відповідно до п. 1 ст. 5 КЗПЛ були пов'язані як з заходами, необхідними для відновлення його контролю над територією Придністров'я для вираження своєї юрисдикції, а також із заходами, спрямованими на забезпечення дотримання прав окремих заявників.

Стосовно зобов'язання відновити контроль не було підстав вважати, що уряд Молдови, який вжив всіх заходів в межах своєї влади для того, щоб відновити контроль над територією Придністров'я, змінив свою позицію під час утримання заявника під вартою. Стосовно зобов'язання забезпечувати дотримання прав заявників уряд Молдови доклав значних зусиль для підтримки заявника, зокрема, шляхом звернень до різних міжурядових організацій і іноземних країн, включаючи Росію, рішення Верховного Суду Молдови про скасування засудження заявника і розслідування

заяви про незаконне затримання. Таким чином, Молдова виконала свої позитивні зобов'язання.

Висновок: відсутність порушення з боку Молдови (прийнято одноголосно).

(ii) *Відповідальність Росії* — В той час як не існувало доказів того, що особи, які діяли від імені Російської Федерації, безпосередньо не брали участі в заходах, вжитих проти заявника, Росія несла відповідальність відповідно до КЗПЛ за тривалу військову, економічну і політичну підтримку ПМР, без якої вона б не змогла існувати.

Висновок: порушення з боку Росії (16 голосів проти 1).

Стаття 3 (Заборона катування) КЗПЛ: Заявник скаржився на відсутність медичної допомоги та на умови його утримання під вартою. Безперечним був факт, що заявник в значній мірі страждав від нападів астми. Незважаючи на те що лікарі констатували погіршення стану здоров'я заявника і відсутність необхідних йому фахівців та обладнання, влада ПМР не тільки відмовилася передати його до цивільної лікарні для лікування, але також піддавала його наступним стражданням і більш серйозному ризику для здоров'я після його переведення до звичайної в'язниці. Зважаючи на відсутність будь-яких пояснень у відмові в наданні відповідного лікування, ЄСПЛ дійшов висновку, що медична допомога, отримана заявником, не була забезпечена належним чином.

Крім того, на підставі доповіді Європейського комітету із питань запобігання катуванням і Спеціального доповідача Об'єднаних Націй у справах тортур ЄСПЛ встановив, що умови утримання заявника під вартою відповідали нелюдським і такому, що принижує гідність, поводженню, зокрема, за рахунок значного переповнення в'язниці, відсутності доступу до денного світла, робочої вентиляції, яка в поєднанні з димом від цигарок і вологістю в камері загострювали напади астми у заявника.

На підставах, встановлених відповідно до п. 1 ст. 5 КЗПЛ, ЄСПЛ дійшов висновку, що відповідальність за порушення несла виключно Росія.

Висновок: відсутність порушення з боку Молдови (одноголосно); порушення з боку Росії (16 голосів проти 1).

Стаття 8 (Право на повагу до приватного і сімейного життя) КЗПЛ: Заявник скаржився на те, що він не мав можливості зустрітися зі своїми

батьками протягом значного проміжку часу, та на те, що під час зустрічей, на які він в кінцевому рахунку отримав дозвіл, їм заборонялось розмовляти рідною німецькою мовою. ЄСПЛ зазначив, що не існувало ніяких підстав для відмови в наданні дозволу на зустріч із сім'єю та було очевидним, що заявник не мав змоги зустрітися зі своїми батьками протягом 6 місяців після його початкового арешту. Не було надано ніяких пояснень необхідності відокремлення заявника від його родини на такий значний проміжок часу. Також неприйнятною була присутність тюремного охоронця під час сімейних візитів до заявника. Було очевидним, що охоронець був присутнім під час зустрічей для контролю за розмовою сім'ї, враховуючи те, що їх зустріч могла бути скасована, якщо б вони розмовляли мовою, не зрозумілою охоронцю. Не існувало ніяких пояснень такого ретельного нагляду за зустрічами. Таким чином, незалежно від того, чи існувала правова основа для втручання в права заявника, обмеження відвідування затриманого батьками не відповідали іншим умовам, викладеним в ст. 8 § 2 КЗПЛ. На підставах, викладених відповідно до п. 1 ст. 5 (дивіться вище), ЄСПЛ дійшов висновку, що відповідальність за порушення лежить виключно на Росії.

Висновок: відсутність порушення з боку Молдови (одноголосно); порушення з боку Росії (16 голосів проти 1).

Стаття 9 (Свобода думки, совісті і релігії) КЗПЛ: Заявник скаржився на те, що він також не мав можливості побачити свого пастора. ЄСПЛ підтвердив, що відмова в наданні дозволу ув'язненому на зустріч зі священником є втручанням в права, гарантовані ст. 9 КЗПЛ. Не було очевидним існування правової основи для відмови і були відсутні будь-які підстави для виправдання цієї відмови. ЄСПЛ дійшов висновку, що це не було виявлено, що втручання в право заявника переслідувало законну мету або було пропорційним цій меті. На підставах, викладених в п. 1 ст. 5 КЗПЛ (див. вище), ЄСПЛ дійшов висновку, що відповідальність за порушення лежить виключно на Росії.

Висновок: відсутність порушення з боку Молдови (одноголосно); порушення з боку Росії (16 голосів проти 1).

Стаття 13 (Право на ефективний засіб юридичного захисту) КЗПЛ: Заявник мав право на ефективний внутрішній засіб судового захисту відповідно

до ст. 13 КЗПЛ щодо його скарг за ст. 3, 8 і 9 КЗПЛ. Під час розгляду попереднього заперечення уряду Молдови ЄСПЛ вже встановив, що заява до судів Молдови про відшкодування збитків відповідно до Закону № 1545 (1998 рік) не могла вважатись ефективним засобом судового захисту. Уряд Росії не стверджував, що заявнику в ПМР були доступні будь-які ефективні засоби судового захисту. Таким чином, заявник не мав ефективного засобу судового захисту стосовно його скарг відповідно до ст. 3, 8 і 9 КЗПЛ.

(i) *Відповідальність Молдови* — Характер позитивних зобов'язань Молдови не вимагає відшкодування збитків за порушення з боку ПМР. Відповідно, відхилення попереднього заперечення щодо невикористання національних засобів судового захисту не впливає на аналіз ЄСПЛ стосовно виконання Молдовою її позитивних зобов'язань. Позитивне зобов'язання, що лежить на Молдові, полягало у використанні всіх можливих юридичних та дипломатичних засобів для продовження гарантування прав і свобод, визначених КЗПЛ, особам, які живуть в Придністровському регіоні. Таким чином, «засоби судового захисту», які Молдова була зобов'язана надати заявнику, полягали в забезпеченні можливості інформувати органи влади Молдови про його становище і інформування заявника про вжиті юридичні та дипломатичні дії. Молдова створила ряд судових, слідчих органів та органів державної цивільної служби, які працювали паралельно з органами, створеними в ПМР. В той час як наслідки будь-яких рішень, прийнятих цими органами, могли бути відчутними лише за межами Придністров'я, вони мали функцію надання можливості передачі справи до органів влади Молдови належним чином, які могли б потім ініціювати дипломатичні і юридичні заходи для спроби втручання в окремі справи, зокрема шляхом закликання Росії виконати свої зобов'язання відповідно до КЗПЛ стосовно її відносин з ПМР і прийнятими там рішеннями. Молдова вжила заходів, доступних заявникові, порівняно з обмеженою здатністю захищати права заявника. Таким чином, вона виконала свої позитивні зобов'язання.

(ii) *Відповідальність Росії* — На підставах, встановлених ст. 5 § 1 КЗПЛ (див. вище), Росія несла відповідальність.

Висновок: відсутність порушення з боку Молдови (одногосно); порушення з боку Росії (16 голосів проти 1).

Стаття 17 (Заборона зловживання правами)

КЗПЛ: Заявник скаржився на порушення ст. 17 КЗПЛ Державами-відповідачами за їх толерантність до незаконного режиму, встановленого в ПМР. ЄСПЛ визнав, що скарга, подана заявником, виходила за межі ст. 17 КЗПЛ. В будь-якому випадку, не існувало ніяких доказів того, що будь-яка з Держав-відповідачів мала намір навмисно порушити будь-які надані заявнику права або обмежити будь-які з цих прав в більшій мірі, ніж передбаченій КЗПЛ.

Висновок: скарга визнана неприйнятною (явно не обґрунтованою).

Стаття 41 (Справедлива сатисфакція)

КЗПЛ: 20000 євро відшкодування моральної шкоди; 5000 євро відшкодування матеріальної шкоди³.

II. Стаття 6 (Право на справедливий суд) КЗПЛ.

Справедливий розгляд справи (кримінальний аспект)

Явно необґрунтоване засудження політичного діяча і його можливого спільника виявив ЄСПЛ у справі «Навальний і Офіцеров проти Росії» (Рішення від 23.02.16 р.).

Факти — Перший заявник був адвокатом, політичним діячем, лідером опозиції, учасником кампанії по боротьбі з корупцією і відомим блогером, а другий заявник — директором компанії. У 2012 році заявники і третя сторона, Х, були офіційно звинувачені в шахрайстві. Х уклав угоду про визнання провини, постав перед судом і був засуджений окремо під час прискореного розгляду справи. Згодом він виступив свідком під час слухання справи заявників, яке закінчилось їх засудженням.

Під час розгляду справи відповідно до КЗПЛ заявники скаржилися згідно зі ст. 6 КЗПЛ, зокрема, на те, що розгляд кримінальної справи стосовно них був довільним і несправедливим за рахунок упереджених коментарів під час розгляду справи проти Х і нездатності суду першої інстанції розглянути їх заяви про політичне переслідування.

Закон

Стаття 6 § 1 КЗПЛ: Було беззаперечним те, що будь-які факти і юридичні висновки, встановлені

³ Див. також рішення ЄСПЛ у справах «Ілашку і інші проти Молдови та Росії» від 08.07.04 р.; «Іванцок і інші проти Молдови і Росії» від 15.11.11 р.; «Катан і інші проти Молдови та Росії» від 19.10.12 р.; «Кіпр проти Туреччини» від 10.05.01 р.

в судовому процесі проти Х, мали безпосереднє відношення до справи заявників. За таких обставин повинні були надаватись гарантії того, що процедурна частина судового рішення і рішення, прийняті під час розгляду справи проти Х, не будуть впливати на справедливість слухання під час подальшого розгляду справи проти заявників, особливо тому, що заявники були відсторонені від будь-яких форм участі у слуханні справи проти Х. Жодна з цих двох гарантій, які повинні бути забезпечені під час розгляду справ співобвинувачених в різних судових процесах, не були виконані національними судами, а саме те, що суди повинні були утримуватися від заяв, які могли б вплинути на досудовий розгляд справи, і те, що вирішена справа не повинна була прикріплюватися до доказів у справі, в якій особи не були сторонами.

Стосовно першої гарантії суд, який приймав рішення у справі Х, сформулював його таким чином, що не залишалося жодних сумнівів щодо осіб заявників або їх участі в скоєнні злочину, і висловив свої висновки та думки таким чином, що суд не може бути визначений інакше, ніж упереджений. Стосовно другої вимоги у розглянутий період часу КПК надавав законну силу вирішеній справі, навіть якщо вона розглядалась під час прискореного судочинства, і встановлював, що обставини рішення повинні бути прийняті без додаткової перевірки. Хоча суд першої інстанції у справі заявників був змушений засновувати свої рішення виключно на матеріалі і свідченнях, наданих під час слухання, ЄСПЛ визнав, що ризик прийняття суперечливого рішення був фактором, який перешкоджав суддям з'ясувати правду і зменшував їх здатність здійснювати правосуддя, що завдавало непоправної шкоди їх незалежності, неупередженості та здатності забезпечити справедливе слухання справи.

Крім того, поділ справ і визнання Х винним шляхом використання угоди про визнання вини і прискореного судочинства ставив під загрозу його компетентність як свідка у справі заявників, тому що він був змушений повторити заяви, зроблені в якості обвинуваченого, бо інакше він би ризикував переглядом рішення, прийнятого на підставі його угоди про визнання провини.

Крім того, ЄСПЛ зазначив, що питання тлумачення і застосування національного законодавства національними судами у справі заявників виходили за межі звичайної оцінки індивідуальної кримінальної відповідальності заявників або встановлення складу зло-

чину. Насправді дії, описані як злочинні, повністю виходили за межі дії положень, відповідно до яких були засуджені заявники, та не відповідали передбачуваній меті.

Таким чином, кримінальне право було встановлене довільним і непередбачуваним чином, завдаючи шкоди заявникам, що стало причиною явно необґрунтованого результату судового процесу.

Крім того, національні суди не змогли забезпечити справедливе слухання кримінальної справи заявників і існувало припущення, що вони навіть не дбали про їх появу у суді. Було також примітним те, що вони без перевірки відхилили твердження заявників про політичне переслідування, яке було принаймні спірним. Стосовно першого заявника, його антикорупційна кампанія мала рушійну силу в 2010 році, і було очевидним, що він як політик прагнув звернутися до більш широкої громадськості на національному рівні. Після засудження він не мав права виставляти свою кандидатуру на виборах, його свобода пересування була обмежена і йому було заборонено робити публічні заяви. Також привертає увагу й те, що дати початку його переслідування збіглися з публікацією деяких його статей в засобах масової інформації. Таким чином, існував очевидний зв'язок між громадською діяльністю першого заявника та рішенням внутрішніх органів державної влади висунути звинувачення: зв'язок, який не розглянули національні суди. Те ж саме стосувалось другого заявника, який стверджував, що він був призначений тільки для порушення кримінальної справи проти першого заявника; підстава, яка не мала ніякого відношення до справжньої мети кримінального переслідування. Нездатністю розглянути ці твердження національні суди посилили побоювання, що справжня причина переслідування і засудження заявників була політичною.

Таким чином, кримінальна справа проти заявників порушувала їх право на справедливий судовий розгляд відповідно до п. 1 ст. 6 КЗПЛ.

Висновок : порушення (прийнято одноголосно).

Стаття 18 (Межі застосування обмежень прав) разом зі ст. 6 (Право на справедливий суд) і 7 (Ніякого покарання без закону) КЗПЛ

Заявники стверджували, що їх притягнення до відповідальності і засудження в кримінальному порядку мали інші причини, зокрема для перешкодження першому заявнику займатись громадською та політичною

діяльністю. Проте ЄСПЛ зазначив, що положення ст. 6 і 7 КЗПЛ стосуються цієї справи і не містять будь-яких явних чи непрямих обмежень, які могли б стати предметом розгляду ЄСПЛ відповідно до ст. 18 КЗПЛ.

Висновок: неприйнятна (несумісна, з огляду на обставини, пов'язані з предметом розгляду).

Стаття 41 (Справедлива сатисфакція) КЗПЛ: 8000 євро кожному в якості відшкодування моральної шкоди; заяви щодо компенсації матеріальної шкоди відхилені.

III. Стаття 7 (Ніякого покарання без закону) КЗПЛ

Під час розгляду ЄСПЛ справи «Даллас проти Сполученого Королівства» (Рішення від 11.02.2016 р.) предметом розгляду були питання передачі на розгляд суду справи присяжних стосовно неповаги до суду за непокору вказівкам судді не проводити інтернет-розслідування справи, яку вони розглядали.

Факти — Заявник був присяжним в кримінальній справі. До початку суду присяжні були попереджені на відео, співробітником суду присяжних і оголошеннями в залі очікування журі про заборону використовувати Інтернет для розслідування справ, в яких вони були присяжними. Під час судового розгляду суддя також попередив присяжних про заборону використовувати Інтернет або намагатися здійснити будь-які власні дослідження. Перед тим як присяжні винесли свій вердикт, суддя звернув увагу на те, що заявник проводив дослідження в Інтернеті і ділився упередженою інформацією зі своїми колегами-присяжними про відповідача, яку вона виявила в Інтернеті. Присяжні були звільнені, а Генеральний прокурор подав заяву про передання на розгляд справи заявника стосовно неповаги до суду. В своєму захисті заявник стверджувала, що, хоча вона дійсно провела деякі дослідження, в результаті яких знайшла статтю в газеті про відповідача, вона не мала «певного наміру» неповаги, відповідно до національного законодавства, з метою перешкоджання або створення реального ризику для належного здійснення правосуддя. Національні суди відхилили цей доказ, вважаючи, що такий намір не може встановлюватись окремо, а повинен встановлюватись за допомогою передбачення наслідків навмисного невиконання наказу судді. Заявник був визнаний винним Судом королівської лави у неповазі до суду і йому було визначено покарання у вигляді позбавлення волі.

Під час розгляду справи відповідно до КЗПЛ вона оскаржувала доступність і передбачуваність закону стосовно неповаги до суду, який був застосований в її справі.

Закон — ст. 7 § 1 КЗПЛ: ЄСПЛ визнав доцільним розглянути твердження заявника виключно відповідно до п. 1 ст. 7 КЗПЛ. В цій справі між сторонами не було конфлікту стосовно того, що відповідно до національного законодавства для встановлення неповаги до загального права повинні надаватись два докази, а саме: дія, яка створює «справжній ризик» створення упередженої думки для здійснення правосуддя, а також намір створити цей ризик.

Стосовно першого елемента (дія, яка створює «справжній ризик» упередженої думки) ЄСПЛ відхилив доказ заявника про те, що Суд королівської лави знизив межі тесту для визначення неповаги до суду, виключивши слово «справжній» в описі ризику: Суд королівської лави визнав, що заявник заподіяв «дійсної шкоди» для здійснення правосуддя, а не тільки ризик заподіяння такої шкоди. Стосовно питання наміру ЄСПЛ визнав, що для будь-якого присяжного повинно бути абсолютно очевидним те, що свідоме надання зовнішніх свідчень в кімнаті присяжних всупереч наказу судді прирівнювалось до наміру вчинити будь-яку дію, яка могла завдати шкоди здійсненню правосуддя. Під час вирішення питання стосовно того, що певний намір може бути отриманий з передбачуваних наслідків певних дій, Суд королівської лави не змінив дослідження певного наміру на дослідження «порушення наказу» або дослідження більш загального наміру. Навпаки, Суд проводив дослідження певного наміру, який повинен був виконуватись за обставин справи заявника. Такий підхід для доказу певного наміру мав чіткий прецедент. Вказуючи, що намір може бути встановлений шляхом передбачення наслідків, Суд королівської лави не переступив межі належного тлумачення закону. ЄСПЛ також відхилив доказ заявника стосовно того, що вказівки судді не були досить чіткими. Вони не могли вважатись неоднозначними, особливо враховуючи іншу інформацію, надану заявникові співробітником суду присяжних, попередження, розвішені навколо будівлі суду, і урочисту заяву до початку слухання справи. Присяжні були чітко повідомлені про заборону «використовувати Інтернет», «намагатися і проводити будь-які власні дослідження» та займатися справою будь-яким іншим чином після

виходу із залу суду. У будь-якому тлумаченні наказу судді використання Інтернету для проведення досліджень стосовно попереднього засудження відповідача було чітко заборонено. Таким чином, дослідження неповаги до суду, яке було застосоване у справі заявника, було доступним і передбачуваним. Правозастосовна функція національних судів залишалася в розумних межах стосовно прийнятого рішення в її справі та була не більш ніж кроком в поступовому уточненні правил кримінальної відповідальності за неповагу до суду за допомогою судового тлумачення. Будь-яке опрацювання закону узгоджувалося з сутністю правопорушення і могло бути передбаченим.

Висновок: відсутність порушення (прийнято одностановно).

IV. Стаття 8 (Право на повагу до приватного і сімейного життя) КЗПЛ

У справі «**N. Ts. та інші проти Грузії**» (рішення від 02.02.16 р.) предметом ретельного аналізу було рішення суду про повернення дітей до їх батька проти їх волі: порушення.

Факти — Заявниками були тітка по материнській лінії і три її неповнолітні племінники. Після смерті їх матері в листопаді 2009 року хлопчики жили з родичами своєї матері, тому що їх батько, який був раніше засуджений за зловживання наркотиками, проходив курс лікування від наркоманії.

На початку 2010 року батько намагався отримати рішення суду для повернення його синів. В першій інстанції Соціальна служба не брала участі в розгляді справи, хоча й вимагала призначити представника для захисту інтересів хлопчиків. Слухання справи закінчилось наказом повернення хлопчиків до їх батька, незважаючи на висновок експерта, який не рекомендував змінювати місце проживання дітей, оскільки вони страждали від патологічного стану тривоги, спричиненого їх роздільним проживанням, і показали своє негативне ставлення до свого батька. Хоча після ряду апеляцій був затверджений наказ про повернення хлопчиків, який в кінцевому рахунку залишався невиконаним, оскільки хлопчики відмовлялися переїжджати до батька, а дві спроби передати їх батькові були безуспішними.

Під час розгляду справи відповідно до КЗПЛ тітка скаржилися від імені своїх племінників про порушення прав хлопчиків на повагу до особистого і сімейного

життя (ст. 8 КЗПЛ) за рахунок рішень національних судів про повернення їх до свого батька. У попередньому запереченні уряд стверджував, що тітка не мала відповідного права діяти від імені її племінників, оскільки їх батько став єдиним законним опікуном після смерті їх матері, і тому хлопчики ніколи не знаходились під опікою тітки.

Закон — Ст. 8 КЗПЛ.

(а) *Право тітки на звернення до суду* — ЄСПЛ взяв до уваги те, що три неповнолітніх хлопчики, які втратили свою матір і мали складні, якщо не ворожі, стосунки з батьком, перебували в уразливому стані. Не існувало жодних сумнівів в тому, що їхня тітка мала досить тісний зв'язок з ними для того, щоб подавати скарги від їх імені, тому що вона піклувалась про них і надавала їм житло та вони жили зі своєю сім'єю по материнській лінії протягом більш ніж двох років до того часу, як була подана заява до ЄСПЛ. Крім того, з огляду на відчуження від свого батька, вони не мали ближчих родичів, які могли б подавати скаргу від їх імені. Стосовно потенційних інституційних альтернатив в цій справі Соціальна служба стала предметом критики і, таким чином, вона не надавала допомоги в поданні скарги від імені хлопчиків.

За відсутності будь-якого конфлікту інтересів щодо предмета спору і враховуючи важливі для хлопчиків інтереси, тітка мала право подати скаргу від їх імені.

Висновок: попереднє заперечення відхилене (прийнято одностановно).

(б) *Сутність судового процесу* — Сутність справи полягала в скарзі заявників на те, що процес розгляду справи національними органами влади не відповідав вимогам ст. 8 КЗПЛ та не поважав найкращі інтереси дітей. Повинно бути розглянуто два основні аспекти: чи брали хлопчики належним чином участь у судовому розгляді, та те, чи були рішення національних судів продиктовані найкращими інтересами хлопчиків.

(i) *Право мати представника в суді і право бути почутим* — Незважаючи на те що суд першої інстанції вимагав призначення представника для хлопчиків, ЄСПЛ мав застереження щодо певної ролі, яку відіграє представник під час розгляду справи в національному суді. По-перше, Соціальна служба повинна була офіційно брати участь у розгляді справи в суді починаючи з етапу оскарження, а потім в якості «зацікавленої сторони», статус якої не був визначений в Цивільно-процесуальному кодексі. У зв'язку з цим

було незрозумілим, яким чином Соціальна служба могла ефективно представляти інтереси дітей в той час, як вона не мала офіційних службових обов'язків в процесі розгляду справи. По-друге, було невизначеним значення такого представництва, оскільки відповідне законодавство не встановило функції та повноваження представника. На практиці протягом більш ніж двох років під час розгляду справи заявників представники Соціальної служби відвідували хлопчиків тільки кілька разів з метою складання звітів про умови їх життя та емоційний стан, але не підтримували регулярно контакт для контролю за поведінкою хлопчиків і встановлення довірчих відносин. У зв'язку з цим ЄСПЛ посилався на рекомендації ряду міжнародних організацій, в тому числі Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей (Прийняті Комітетом Міністрів 17.11.10 р. на 1098-му засіданні заступників міністрів), які у справах з конфліктними інтересами дітей і батьків намагались гарантувати призначення опікуна для цілей судочинства або іншого незалежного представника для представлення інтересів дитини і інформування про розгляд справи. Відповідно до цих критеріїв ЄСПЛ не вважав написання звітів Соціальною службою і присутність на судовому слуханні без необхідного статусу належним представництвом. Крім того, всупереч відповідним міжнародним стандартам, національні суди не розглянули можливість безпосереднього залучення найстаршого хлопчика (який народився в 2002 році) до судового процесу.

(ii) *Оцінка найкращих інтересів дітей* — Рішення національних судів засновувалось на двох підставах: возз'єднання з батьком було в інтересах хлопчиків

і негативний вплив сім'ї по материнській лінії на хлопчиків. В той час як ЄСПЛ визнав це обґрунтування, він зазначив, що національні суди не розглянули належним чином той важливий факт, що хлопчики не хотіли повертатися до свого батька. Яку б маніпулятивну роль не відіграла сім'я по материнській лінії у відчужуванні хлопчиків від їх батька, докази в національних судах стосовно ворожого ставлення хлопчиків до нього були однозначними. Крім того, були надані кілька медичних висновків психологів, які попереджали про потенційні ризики для психологічного здоров'я хлопчиків в разі насильницького повернення їх до свого батька. За цих обставин призначення такого радикального заходу без урахування належного повернення і підготовчих заходів з надання допомоги хлопчикам і їх батькові для відновлення стосунків суперечило інтересам хлопчиків.

Суд дійшов висновку, що неналежне представництво і подальша нездатність висловити і почути думку хлопчиків завдавали шкоди справедливості процесу прийняття рішень і посилювалось невідповідним і одностороннім розглядом найкращих інтересів хлопчиків, в якому ігнорувалась їх емоційний стан та порушувалось їх право на повагу до сім'ї та приватного життя.

Висновок: порушення (прийнято одногосно). **Стаття 41 (Справедлива сатисфакція) КЗПЛ:** 10000 євро спільно трьом хлопчикам в якості відшкодування моральної шкоди (кошти будуть знаходитись у тітки)⁴.

Повну версію статті читайте на веб-сайті Національної асоціації адвокатів України в розділі «Публікації».

⁴ Див. також рішення ЄСПЛ у справах «Центр правових ресурсів від імені Валентина Кампеану проти Румунії» від 17.07.14 р.; «Асоціація з захисту прав людини в Румунії — Гельсінський комітет від імені Іонеля Гарсеа проти Румунії» від 24.03.15 р.; Розділи 6.1 і 6.2 в Посібнику з європейського права стосовно прав дитини: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=echrpublications/other/handbooks>

ОКРЕМІ ДУМКИ СУДДІВ ЄСПЛ У СПРАВІ «БЕДАТ ПРОТИ ШВЕЙЦАРІЇ» (ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТА ЗА ПОРУШЕННЯ ТАЄМНИЦІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ)

У попередньому випуску Вісника НААУ¹ до вашої уваги було наведено огляд рішення Європейського суду з прав людини² від 29.03.2016 р. у справі «Бедат проти Швейцарії» (*Bédat v. Switzerland*) щодо відповідальності журналіста за порушення таємниці кримінального провадження. У контексті вказаного питання вкрай цікавими є окремі думки суддів ЄСПЛ Лопеса Гуерри і Ганни Юдківської у цій справі.

ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ ЛОПЕСА ГУЕРРИ

1. Відповідно до рішення Палати і всупереч рішенню Великої палати я вважаю, що у цій справі мало місце порушення ст. 10 КЗПЛ.

2. Ця справа дуже актуальна. Вона стосується ступеня і меж права на свободу вираження поглядів — права, яке має життєво важливе значення для підтримки «ефективної політичної демократії» відповідно до преамбули КЗПЛ. Справа також є актуальною, оскільки вона стосується обмежень цього права щодо свободи повідомляти про поточні судові процеси, які можуть мати серйозні правові та соціальні наслідки в демократичному суспільстві.

3. Підсумуємо: ця справа стосувалася визначення того, чи порушували обмеження і покарання, накладені на заявника національною владою, право на свободу вираження поглядів, гарантоване в першій частині КЗПЛ, ст. 10. Ці обмеження і покарання засновувались на положеннях ст. 293 Кримінального кодексу Швейцарії. Слід зазначити, що ця стаття містить загальну, застосовну до всіх випадків заборону публікації будь-яких документів або розгляду справ, які були оголошені секретними, без посилан-

ня на можливе існування переконливого громадського або особистого інтересу для обґрунтування цієї заборони. Ця заборона є безумовною, єдиним винятком якої є «таємниці незначної важливості».

4. Право на свободу вираження поглядів не тільки захищає особисту сферу діяльності, але й відповідно до рішення Великої палати, яке широко цитується в прецедентному праві ЄСПЛ, є однією з найважливіших засад демократичного суспільства. Свобода вираження поглядів є не тільки суб'єктивним правом, але й об'єктивною гарантією демократії. Крім того, прецедентне право ЄСПЛ також наголошує на тому, що один певний аспект свободи вираження поглядів, тобто свобода преси, відіграє важливу роль в демократичному суспільстві. Отже, як підкреслює прецедентне право ЄСПЛ, надання гарантій пресі має особливе значення.

5. Тому в разі встановлення обмежень на свободу преси, закони, що встановлюють ці обмеження, а також застосування цих законів національними судами повинні ретельно перевірятись. В якості керівництва з цього контролю ЄСПЛ вказав, що відповідно до ст. 10 КЗПЛ існує незначний обсяг обмежень (див. справу «*Moric проти Франції*», § 125, серед багатьох

¹ Вісник НААУ № 4 (22), квітень, 2016 р., с. 49.

² Далі за текстом — ЄСПЛ.

інших справ) свободи вираження поглядів з питань, які становлять інтерес суспільства.

6. У зв'язку з цим і як зазначено в обґрунтуванні Великої палати (§ 64), тема цієї статті, а саме кримінальне розслідування трагедії на мосту в м. Лозанна і існуючих судових розглядів, було питанням громадського інтересу. Крім того, події, які дали підстави для цього розгляду, мали значний вплив на громадську думку не тільки через інформацію, надану засобами масової інформації і владою, але здебільшого через тяжкість наслідків (3 загиблих і 8 поранених), їх зв'язок з питаннями громадського та загального інтересу суспільства, такими як причини і обставини дорожньо-транспортних пригод.

7. Іншими словами, використаний автором неформальний або навіть розмовний стиль інформації не має значення при вирішенні питання про те, чи повідомлені події становлять інтерес суспільства. ЄСПЛ неодноразово стверджував, що журналістська свобода охоплює можливість вдаватися до певної міри перебільшення чи навіть провокації (див. § 58 рішення Великої палати).

8. Будь-яке обмеження свободи вираження поглядів повинне бути «необхідним у демократичному суспільстві». Стосовно концепції необхідності, після справи *Хендісайд* (1976, § 88) ЄСПЛ неодноразово стверджував, що «прикметник «необхідний» за змістом ст. 10 КЗПЛ передбачає існування «нагальної суспільної потреби». Таким чином, у цій справі питання полягало в тому, чи дійсно існувала переконлива суспільна потреба призначення кримінального покарання журналістові-заявникові за повідомлення про питання, які становлять суспільний інтерес.

9. Велика палата надає дві підстави існування цієї потреби: захист кримінальної справи від будь-якого неналежного впливу та захист особистого життя обвинуваченої особи. Але в світлі доказів справи ці підстави не гарантують обмеження свободи вираження поглядів заявника.

10. По-перше, стосовно ризику неналежного впливу на кримінальний процес, який може виникнути через статтю заявника, зміст опублікованої інформації не містить будь-яких певних або неявних міркувань щодо вини або невинуватості обвинуваченого. Велика палата визнає, що заявник не підтримує думку стосовно того, що обвинувачений діяв навмисно (див. § 69). Навпаки, заявник лише відтво-

рив заяви обвинуваченого без надання жодних коментарів або думки стосовно можливого результату справи. Тому важко зрозуміти, як стаття заявника могла вплинути на будь-яке майбутнє рішення суду.

Крім того, доповідь журналіста була опублікована приблизно через 3 місяці після подій і значно раніше рішень національних судів. З огляду на звичайну швидкість судового розгляду не є можливим те, що інформація, опублікована в журналі з обмеженим тиражем, могла якимось чином вплинути на рішення суду, винесене набагато пізніше. Насправді, перше судові рішення у цій справі було винесене районним судом м. Лозанни через два роки і один місяць після опублікування інформації, за яку заявнику був винесений вирок. Таким чином, не існувало можливого ризику втручання в процес судового розгляду після того, як була опублікована стаття, зокрема, у зв'язку з тим, що рішення повинне було прийматись судом, який складався з професійних суддів, на яких не могла вплинути жодна стаття в газеті.

11. По-друге, не існувало жодної нагальної потреби обмеження права заявника на свободу вираження поглядів, заснованої на вимогах захисту особистого життя обвинуваченого.

У зв'язку з цим з юридичної точки зору ЄСПЛ неодноразово наполягав на виконанні позитивних зобов'язань держави щодо захисту приватного життя осіб. Проте у цій справі особа, особисте життя якої постраждало від публікації заявника, ніколи не прагнула захистити своє право на приватне життя за допомогою будь-яких засобів, наданих йому відповідно до законодавства Швейцарії. Обвинуваченому ніколи навіть не спадало на думку вторгнення в його приватне життя. Навпаки, державна влада використала цю справу для застосування заборони публікації інформації стосовно конфіденційної інформації розгляду справи, викладеної в Кримінальному кодексі Швейцарії. Ніколи не існувало конфлікту між правом на свободу вираження поглядів і правом на приватне життя, оскільки обвинувачений ніколи не посилався на це право.

12. Крім того, існували інші, менш шкідливі для свободи преси засоби захисту особистого життя обвинуваченого. Дійсно, обов'язком держави є захист особистих даних обвинуваченого під час судового розгляду шляхом перешкоджання витоку

інформації в пресу через дії або бездіяльність державних посадових осіб або будь-якої особи, зобов'язаної тримати розгляд справи в таємниці.

13. Зі змістовної точки зору, навіть якщо інформація дійсно стосувалася деяких аспектів особистого життя обвинуваченого, ці аспекти (наприклад, його психічне здоров'я) стосувались головних питань події суспільного інтересу. Та деякі особисті дані стосовно обвинуваченого, наприклад листи до судді щодо умов утримання під вартою, ніяк не пов'язані з особистими питаннями.

14. Тому, з огляду на характер інформації і той факт, що особа, на яку вплинула опублікована інформація, ніколи не вимагала ніякого засобу правового захисту від передбачуваного вторгнення в його особисте життя, у цій справі державна влада не мала жодних підстав для обмеження свободи вираження поглядів шляхом призначення покарання заявнику-журналісту.

15. Стосовно пропорційності санкції (4000 швейцарських франків) слід враховувати два аспекти. По-перше, основна сума є більш ніж просто символічною. Крім того, така санкція має негативний вплив на здійснення свободи вираження поглядів, створюючи фактор страху і невпевненості у журналістів щодо їх майбутніх публікацій.

16. Звичайно, як було зазначено в судовому рішенні (див. § 22 та 23) з цієї справи не існує жодного європейського стандарту. У деяких країнах сторонам у справі та державним посадовим особам під час судового розгляду забороняється розголошувати інформацію, яка оголошена таємною. Але після просочення інформації в пресу заборона і будь-яке покарання не поширюється на журналістів, які її публікують. Проте в інших країнах заборона поширюється також на журналістів, як, наприклад, у ст. 293 Кримінального кодексу Швейцарії, який, як вказувалося раніше, не робить жодних винятків для питань, що становлять інтерес суспільства.

Звичайно, ця справа не стосується загальної сумісності КЗПЛ з цим типом регулювання або зі ст. 293 Кримінального кодексу Швейцарії, а з певним застосуванням чинного законодавства національною владою. Як указала у своєму рішенні ЄСПЛ (див. § 53), формальне поняття конфіденційності ст. 293 Кримінального кодексу не може вважатись таким, що перешкоджає національним судам, у тому числі

Федеральному суду Швейцарії, застосувати і тлумачити закон сумісно з правом на свободу вираження поглядів способом відповідно до КЗПЛ. Положення про конфіденційність у Кримінальному кодексі не є предметом для винесення рішення ЄСПЛ, а певним застосуванням цього положення владою Швейцарії у справі заявника.

17. Незважаючи на те, що характер положень про конфіденційність у Кримінальному кодексі не є головним питанням у цій справі, умови цього положення не мають значення при оцінюванні застосування закону національними судами, враховуючи те, що Кодекс містить загальну заборону розголошення інформації стосовно питань, які оголошені конфіденційними. Дійсно, це є однією з підстав для встановлення порушення КЗПЛ.

Як показує досвід, під час судового розгляду нерідко вирішуються питання, які не тільки становлять загальний інтерес, але й стосуються питань, безпосередньо пов'язаних з функціонуванням демократичної системи та відповідальністю політичної, соціальної або економічної влади, про які журналісти мають право повідомляти. Хоча ця справа не стосується такого типу питання, з огляду на те, що мова йде про певне повідомлення про розгляд справи стосовно дорожньо-транспортної пригоди, це питання має більш загальний аспект. Будь-яке тлумачення ст. 10 КЗПЛ, яке прямо чи неявно підтверджує загальні і безумовні положення обмеження публікацій стосовно судового розгляду, буде суперечити ефективному захисту свободи вираження поглядів, зокрема свободи преси. Незалежно від доцільності таких положень, їх застосування повинно піддаватись особливо суворому контролю з метою уникнення обмеження цих свобод, які є необхідними для функціонування демократичного суспільства.

18. Наостанок зазначу, що, як на мене, Велика палата ЄСПЛ повинна була підтримати думку Палати ЄСПЛ, яка встановила порушення § 1 ст. 10 Конвенції, враховуючи, що національна влада застосувала загальну заборону передавання інформації, тим самим обмежуючи свободу преси стосовно питань громадського інтересу без достатнього обґрунтування такого обмеження як такого, що знаходиться в межах права на свободу вираження поглядів, встановленого КЗПЛ.

ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ ГАННИ ЮДКІВСЬКОЇ

«Свобода слова і справедливі судові розгляди є одними з найбажаніших політичних напрямів нашої цивілізації, а спроба вибору між ними — важким завданням»

справа «Джастіс Блек ін Бріджес проти Каліфорнії»

Коли справа, яка різко розділила Палату ЄСПЛ, передається на розгляд до Великої палати ЄСПЛ, це зазвичай означає необхідність встановлення деяких важливих принципів. Ця справа надала можливість знаходження нюансів у підході оцінювання суперечливих інтересів ЗМІ у висвітленні існуючих судових процесів, з одного боку, і захистом приватного життя обвинуваченого та інтересів правосуддя, з іншого. Більшістю голосів було встановлено, що за певних обставин цієї справи останні інтереси заслуговують більшого захисту.

Стаття 10 КЗПЛ дійсно є лише одним положенням КЗПЛ, в якому згадуються обов'язки особи, яка отримує право. В цій справі більшість покладалася на поняття «відповідальної журналістики», встановлене в судовій практиці ЄСПЛ і нещодавно підсумоване в рішенні Великої палати у справі «Пентікайнен проти Фінляндії». На жаль, я не поділяю ні обґрунтування, ні рішення більшості.

08.09.13 р. на мосту м. Лозанна сталася трагедія, яка забрала життя 3 людей і важко поранила ще 8 протягом декількох секунд. Для відносно невеликого міста це була масштабна подія: практично кожен житель міг знати потерпілих або їх родичів чи міг опинитися на тому місці у відповідний час. Бажання людей з'ясувати, що сталося з їх сусідами і чому громадяни залишились без захисту, зневажливо відхилив Федеральний суд як «нездорову цікавість», приєднуючись до погляду Джорджа Бернарда Шоу стосовно того, що «найбільше людей цікавить те, що їх не стосується».

Важко пояснити, чому суд вирішив, що «це був не той випадок колективної травми населення Лозанни, яка виправдала б заспокоєння громадян і інформування про хід розслідування». Ця позиція позбавила

громадян Лозанни права на отримання інформації про розслідування злочину, який їх шокував. На жаль, більшість схвалила це обґрунтування.

Велика палата дорікає заявнику за відмову «продемонструвати, як факт публікації записів інтерв'ю, заяв дружини обвинуваченого і лікаря та листи, надіслані обвинуваченим судді, який бере участь у слідстві стосовно банальних аспектів його повсякденного життя, під час утримання під вартою могли викликати будь-яке публічне обговорення питання розслідування» (п. 66). Проте це був дійсний природний і психічний стан М. В. під час скоєння злочину (і оцінка цього стану владою), який становив найбільший інтерес для громадськості. Таким чином, не тільки медичні висновки, а й листи до судді, який бере участь у слідстві, в яких він вказував певні права та привілеї, а також пояснення членів його сім'ї повинні були надати громадськості певну ідею ставлення М. В. до вчиненого ним злочину.

Як стверджував Верховний Суд США у справі «Шепард проти Максвелла», «преса не просто опубліковує інформацію про судовий розгляд, але й охороняє від незаконного засудження, передаючи поліцію, прокуратуру і судові процеси на розгляд громадськості і піддаючи їх критиці». За словами судді Бреннана, «вільне і надійне висвітлення подій, критика і дискусії можуть сприяти суспільному розумінню верховенства закону і розумінню функціонування всієї системи кримінального судочинства, а також поліпшити якість цієї системи завдяки наслідкам розголошення інформації і громадської відповідальності».

Проте незважаючи на те, що аспекти життя обвинуваченого під час утримання під вартою можуть здаватися «банальними», інформація про них перешкоджає судовому розгляду «за закритими дверима» від неухважності або незнання.

У своєму принципово новому рішенні справи «Сандей Таймс» (*Sunday Times*), ЄСПЛ висловив свою думку стосовно наглядової функції преси:

«...Не тільки засоби масової інформації мають завдання передачі інформації стосовно питань, які розглядаються в суді: громадськість також має право на їх отримання».

Втручання в особисте життя людини є неминучим наслідком цієї наглядової функції. Ще потрібно з'ясувати, чи дійсно це втручання виходить за встановлені межі.

У п. 50 цього рішення ЄСПЛ нагадує своє прецедентне право стосовно того, що преса не повинна перевищувати певні межі, зокрема, коли мова йде про необхідність запобігання розголошенню одержаної конфіденційної інформації. Примітним є те, що всі, крім однієї справи, на які посилались, стосувались цивільної справи проти заявників та було встановлено порушення ст. 10 КЗПЛ в усіх цих справах з посиланням на роль засобів масової інформації. Єдиним винятком є справа «*Тураншо і Жулі проти Франції*», в якій дуже незначною різницею, 4 голосами проти 3, ЄСПЛ встановив відсутність порушення ст. 10 у рішенні кримінальної справи проти заявників, які опублікували матеріали розслідування до початку судового процесу. У цій справі оскаржена публікація відтворювала інформацію, яка дійсно могла б вплинути на розгляд справи, — витяги з заяв одного з обвинувачених, зроблених у поліції, і заяв судді, який бере участь у розслідуванні, а також коментарі інших обвинувачених (які мали різні погляди на події); крім того, автор стверджує, що одна з цих версій була найбільш надійною, що могло б вплинути на присяжних.

У цій справі не було знайдено нічого подібного. Більшість вважає, що «оскаржена стаття не підтверджує відкрито думку стосовно того, що обвинувачений діяв навмисно». Проте було виявлено «надзвичайно негативну картину» обвинуваченого, опис «певних тривожних аспектів його особистості» і висновок того, що він зробив «все, що в його силах, для захисту» (пункт 69 вище), могли негативно впливати на подальше розслідування.

Не маючи змоги розділити цей висновок, я від щирого серця погоджуюсь з формулюванням Верховного Суду США у справі «*Шеннард проти Максвелла*»: «в якій не існувало ніякої загрози або небезпеки цілісності судового процесу, ми послідовно вимагали того, щоб преса мала свободу дій, навіть якщо ми іноді шкодуємо через цю сенсаційність».

Більшість не припустила, що була порушена незалежність розслідування, тобто опублікована інформація могла певним чином створити перешкоду для подальшого розслідування шляхом розголошення інформації, яка повинна бути прихована, наприклад, від обвинувачених або свідків з метою належного розслідування. Замість цього вони використовували таке досить невизначене формулювання: «невід'єм-

ний ризик впливу на хід розгляду в тій чи іншій формі чи у зв'язку з роботою судді, який бере участь в розслідуванні, рішення представників обвинуваченого, позиції сторін, які вимагають відшкодування збитків або об'єктивність суду першої інстанції». На мою думку, невизначена потенційна шкода для розслідування не може бути підставою для притягнення журналіста до кримінальної відповідальності.

Коли мова йде про порушення права обвинуваченого на захист особистого життя, у цій справі мене вражає те, що рівень патерналізму підтверджується державною владою: за відсутності будь-яких відповідних скарг з боку відповідача або членів його сім'ї про втручання в його особисте життя вони порушили кримінальну справу проти заявника для виконання своїх позитивних зобов'язань відповідно до ст. 8 КЗПЛ. Я не можу погодитися з висновком Палати стосовно того, що «обов'язком М. В. було забезпечення поваги до його приватного життя» (п. 56 рішення Палати).

Проте Велика палата наголосила на тому, що не було ясно, чи М. В. було відомо про публікації або він відчував, що був вразливий (той факт, що у нього є дружина, яка також згадується в публікації, але не вважає це втручанням, повністю ігнорується). Більшість дійшла екстраординарного висновку, розширюючи обсяг позитивних зобов'язань держави відповідно до ст. 8 КЗПЛ стосовно того, що влада «не могла просто чекати, доки М. В. не виявить ініціативу порушення цивільного позову проти заявника», та те, що їх звернення до кримінальної відповідальності з метою захисту приватного життя людини, яка не вимагає цього захисту, цілком виправдане за цих обставин. Слід нагадати: ЄСПЛ неодноразово підкреслював, що позитивний обов'язок держави відповідно до ст. 8 КЗПЛ може поширюватися на питання стосовно ефективності розслідування кримінальної справи, коли мова йде про серйозні дії, під час яких головні цінності і важливі аспекти приватного життя знаходяться під загрозою; в той же час обов'язок держави відповідно до ст. 8 КЗПЛ не завжди вимагає застосування рамок кримінального права, якщо цивільно-правові засоби захисту здатні забезпечити достатній захист тоді, коли мова йде про менш серйозні дії осіб, навіть коли йдеться про порушення психологічної недоторканності (див. стислий виклад відповідного прецедентного права в справі «*Зьодерман проти Швеції*», § 78 — 85).

Крім того, що ця справа не стосується фізичної або психологічної недоторканності М. В., але й не було розголошено нічого надзвичайно таємного з особистого життя заявника для обґрунтування кримінального переслідування.

Стосовно позитивних зобов'язань відповідно до ст. 8 КЗПЛ більшість посилається на справу «Краксі проти Італії» (№ 2). Проте справа стосується позитивних зобов'язань розслідування того, як була розголошена конфіденційна інформація. У цій справі позитивні зобов'язання вимагали розслідування розголошення інформації, але не кримінальних санкцій проти журналіста, який використав витік цієї інформації.

На мій погляд, порушення справи можна розглядати як надмірну реакцію з боку влади за відсутності цивільного позову від потерпілої сторони.

Варто зауважити, що звичайний триступеневий тест на пропорційність вимагає відповідних засобів втручання (*Eignung*), ЄСПЛ повинен був оцінити необхідність втручання (*Erforderlichkeit*) шляхом перевірки можливості застосування менш обмежувального заходу і тільки потім врівноважувати цілі і наслідки цього заходу (*Zumutbarkeit*). У цій справі тест не виконується на другому етапі — влада не змогла перевірити можливість досягнення необхідного ефекту менш серйозним втручанням, ніж засудження в кримінальному порядку, тобто чи можуть інші заходи пом'якшити передбачувані небажані наслідки публікації.

У справі «*Nebraska Press Association проти Стюарт*» Верховний Суд США розглянув питання обмеження на опублікування деяких матеріалів для преси, що забороняє досудову публікацію такої інформації, як існування або усвідомлення обвинуваченим своєї провини. Під час оцінювання втручання, яке розглядається, було визнано, що з метою захисту гарантій справедливого судового розгляду обвинуваченого суди можуть вжити менш обмежувальні заходи, але захистити необхідність свободи преси, наприклад змінюючи місце проведення судового розгляду, надання однозначних вказівок присяжним, опис майна присяжних, обмеження позасудових заяв будь-якого адвоката, сторони, свідка або судового чиновника і т. д.

Незважаючи на те, що ці заходи вимагають багато коштів і забирають багато часу, вони могли б досягти мети забезпечення гарантій справедливого судового розгляду і захисту присяжних від зовнішнього впливу без надмірного втручання в свободу преси.

Нарешті, будь-яке кримінальне покарання має «негативний вплив», а також той факт, що заявник ніколи не відбував умовний вирок строком 1 місяць, який згодом був замінений штрафом, не змінює цю ситуацію.

Загалом, я вважаю, що заявник, метою якого є участь в громадській дискусії з питання серйозного занепокоєння громадськості, а саме кримінального провадження, за перебігом якого бажали слідкувати мешканці м. Лозанна, діяв не через «нездорову цікавість», а для переконання в тому, що злочини не залишилися безкарними. Неналежна відповідь влади у вигляді засудження в кримінальному порядку є порушенням ст. 10 КЗПЛ.

Близько 120 років тому видатний російський юрист І. Фойницький промовив: «Завдяки відкритості зберігається постійний обмін думок між суддями і іншою частиною суспільства, і таким чином правосуддя не втрачає зв'язок з життям. Для громадян більш важливим є переконання в тому, що їх суд справедливий і законний, ніж мати суд, який говорить абсолютну правду. І ця громадська думка гідності суду може існувати лише за умови, що кожен крок у судовій діяльності повідомляється громадськості».

Понад 100 років тому Комітет міністрів відзначив, що «громадськість повинна мати можливість отримувати інформацію про діяльність судових органів та поліцейських служб через засоби масової інформації. Тому журналісти повинні мати можливість вільно повідомляти і коментувати функціонування системи кримінального правосуддя», з урахуванням певних обмежень.

ЄСПЛ завжди вважав пресу служителем ефективного правосуддя, встановлюючи невеликий обсяг обмежень свободи вираження поглядів у таких питаннях, як інтереси суспільства для належного здійснення правосуддя. На мій погляд, це рішення є прикритим відступом від цієї давно встановленої позиції.

ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК ВСУ

у справі про перегляд судового рішення з підстави неоднакового застосування судом касаційної інстанції норм права, передбачених ст. 395 КПК, щодо порядку і строків апеляційного оскарження ухвали слідчого судді, постановленої з викликом особи, яка її оскаржує, але без участі такої особи

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у кримінальних справах 24.03.16 р., розглядаючи справу № 5-16кс16, висловився про те, що норми ст. 395 Кримінального процесуального кодексу України¹ забезпечують за аналогією з правом на доступ до суду, закріпленим у п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, законну мету і не порушують саму сутність цього права.

Апеляційна перевірка ухвал слідчого судді має певні особливості, які зумовлені характером цього виду судового рішення, необхідністю невідкладної перевірки його законності й обґрунтованості. Особливостями перевірки таких ухвал є: а) спрощений порядок подачі апеляційної скарги безпосередньо до апеляційного суду (частина перша статті 395 КПК); б) скорочений строк апеляційного оскарження ухвали слідчого судді — протягом 5-ти днів із дня її оголошення; для особи, яка перебуває під вартою, — з моменту вручення їй копії судового рішення; для особи, без виклику якої постановлено ухвалу слідчого судді і яка її оскаржує, — з дня отримання нею копії судового рішення (ч. 2 і 3 ст. 395 КПК); в) скорочений строк розгляду апеляції — не пізніше як через три дні після її надходження до суду апеляційної інстанції (ч. 2 ст. 422 КПК).

Суворе дотримання строків у кримінальному процесі неможливе без чіткого знання правил їх обчислення. Для правильного обчислення строку важливого значення набувають приписи правових норм, які стосуються визначення початкового моменту перебігу строку, обставин, що впливають на його перебіг, і встановлення моменту його закінчення. При визначенні початку обчислення строку важливо точно знати момент, з якого починається його перебіг. У тих випадках, коли початок перебігу строку не позначено в законі, ним слід вважати момент учинення тієї процесуальної дії або настання події, що спричиняє виникнення відповідного процесуального обов'язку, для якого і встановлюється цей строк.

Для особи, яка оспорує рішення слідчого судді, ухвалене з викликом такої особи, але без її участі, початком перебігу строку на подання апеляційної скарги є день оголошення цього рішення.

З повним текстом постанови ВСУ у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах кримінальної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за наступним посиланням: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/312C CC828456EB41C2257F9A0044D343](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/312C%20CC828456EB41C2257F9A0044D343)

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

щодо належного способу захисту вкладника банку в разі викрадення вкладу працівником банку

Верховний Суд України на засіданні Судових палат у цивільних та господарських справах 06.04.16 р. розглянув справу № 6-52цс16, предметом якої був

спір вкладника з банком про відшкодування шкоди, завданої злочином (викраденням працівником банку вкладу).

¹ Далі за текстом — КПК.

Суд висловив наступну правову позицію. Згідно із ч. 1 ст. 1058 Цивільного кодексу України² за договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором.

Відповідно до ч. 1 ст. 1059 ЦК договір банківського вкладу укладається в письмовій формі. Письмова форма договору банківського вкладу вважається додержаною, якщо внесення грошової суми підтверджено договором банківського вкладу з видачею ощадної книжки або сертифіката чи іншого документа, що відповідає вимогам, встановленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту.

Пунктом 1.4 Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 03.12.03 р. № 516, передбачено, що залучення банком вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб підтверджується: договором банківського рахунку; договором банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадної книжки; договором банківського вкладу (депозиту) з видачею ощадного (депозитного) сертифіката; договором банківського вкладу (депозиту) з видачею іншого документа, що підтверджує внесення грошової суми або банківських металів і відповідає вимогам, установленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту.

Пунктом 2.9 гл. 2 розд. IV Інструкції про ведення касових операцій банками в Україні, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 01.06.11 р. № 174 передбачено, що банк (філія, відділення) зобов'язаний видати клієнту після завершення приймання готівки квитанцію (другий примірник прибуткового касового ордера) або інший документ, що є підтвердженням про внесення готівки у відповідній платіжній системі. Квитанція або інший документ, що є підтвердженням про внесення готівки у відповідній платіжній системі, має містити найменування банку (філії, відділення), який здійснив касову операцію, дату здійс-

нення касової операції (у разі здійснення касової операції в післяопераційний час — час виконання операції або напис чи штамп «вечірні» чи «післяопераційний час»), а також підпис працівника банку (філії, відділення), який прийняв готівку, відбиток печатки (штампа) або електронний підпис працівника банку (філії, відділення), засвідчений електронним підписом САБ.

Виходячи з положень ст. 1059 ЦК, п. 1.4 Положення, п. 2.9 гл. 2 розд. IV Інструкції письмова форма договору банківського вкладу вважається додержаною, якщо внесення грошової суми підтверджено договором банківського вкладу з видачею ощадної книжки або сертифіката чи іншого документа, що відповідає вимогам, встановленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту. При цьому квитанція (другий примірник прибуткового касового документа) або інший документ є підтвердженням про внесення готівки у відповідній платіжній системі.

Договір банківського вкладу має своїм наслідком ту обставину, що готівкові гроші вкладника передаються останнім у власність банку, а безготівкові гроші — в повне розпорядження банку. Відповідні дії вкладника є необхідною умовою виникнення зобов'язання за договором банківського вкладу, згідно з яким на боці вкладника з'являється право вимагати від банку видачі суми вкладу і виплати відсотків на неї, а на стороні банку — відповідний обов'язок. З договору банківського вкладу, укладення якого обумовлено передачею коштів вкладника у власність банку, можуть виникнути лише зобов'язальні правовідносини за участю вкладника (кредитора) і банку (боржника).

З огляду на вищезазначене, суди дійшли помилкового висновку щодо спричинення шкоди діями працівника банку вкладнику, адже з моменту передачі грошових коштів уповноваженій особі банку саме банк є їх власником, а тому саме банку спричинена шкода вищезазначеним злочином.

Вкладник має право вимоги до банку про повернення вкладу за договором банківського вкладу з урахуванням нарахованих процентів згідно з умовами укладеного договору та застосуванням наслідків, передбачених договором та законом, у разі порушення банком своїх зобов'язань за договором.

² Далі за текстом — ЦК.

Так, згідно з ч. 2 ст. 625 ЦК в разі порушення грошового зобов'язання боржник, який прострочив його виконання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

За змістом цієї норми закону нарахування інфляційних втрат на суму боргу та трьох процентів річних входять до складу грошового зобов'язання і є особливою мірою відповідальності боржника за прострочення грошового зобов'язання, оскільки виступають спо-

собом захисту майнового права та інтересу, який полягає у відшкодуванні матеріальних втрат кредитора від знецінення грошових коштів унаслідок інфляційних процесів та отриманні компенсації (плати) від боржника за користування утримуваними ним грошовими коштами, належними до сплати кредитором.

З повним текстом постанови ВСУ у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/395E8278AA315356C2257F8F00431B6B>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ про визнання права власності на нерухоме майно в порядку спадкування

Верховний Суд України на засіданні Судових палат у цивільних та господарських справах 13.04.16 р. розглянув справу № 6-2891цс15, предметом якої був спір про визнання права власності на нерухоме майно в порядку спадкування.

Суд висловив наступну правову позицію. Згідно зі ст. 744 ЦК за договором довічного утримання (догляду) одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність житловий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічно.

У ст. 746 ЦК визначено, що сторонами договору довічного утримання є відчужувач та набувач.

Крім того, у відповідності до ч. 2 ст. 746 ЦК якщо набувачами є кілька фізичних осіб, вони стають співвласниками майна, переданого їм за договором довічного утримання (догляду), на праві спільної сумісної власності. Якщо набувачами є кілька фізичних осіб, їх обов'язок перед відчужувачем є солідарним.

Таким чином, законодавець у ЦК закріпив, що спільна сумісна власність за договором довічного утримання (догляду) виникає у випадку наявності кількох набувачів за цим договором та їхнім солідарним виконанням обов'язку за вказаним договором перед відчужувачем.

У ст. 749 ЦК закріплено обов'язки набувача за договором довічного утримання (догляду). Так, зокрема, у договорі довічного утримання (догляду) можуть бути визначені всі види матеріального забезпечення, а також усі види догляду (опікування), якими набувач має забезпечувати відчужувача (ч. 1 ст. 749 ЦК).

Одночасно відповідно до ч. 1 ст. 22 Кодексу про шлюб та сім'ю України (який діяв на час виникнення спірних правовідносин) майно, нажите подружжям за час шлюбу, є його спільною сумісною власністю.

Згідно із ч. 1 ст. 60 Сімейного кодексу України³ майно, набуто подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу).

У відповідності до ч. 3 ст. 61 СК якщо одним із подружжя укладено договір в інтересах сім'ї, то гроші, інше майно, в тому числі гонорар, вигреш, які були одержані за цим договором, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Системний аналіз вищезазначених норм цивільного та сімейного законодавства у своїй сукупності зумовлює висновок, що визначаючи правовий режим майна за договором довічного утримання (до-

³ Далі за текстом — СК.

гляду), укладеного під час перебування набувача за цим договором у шлюбі, суди мають установити, чи був даний договір укладено саме в інтересах сім'ї; чи інший з подружжя, не визначений у договорі довічного утримання (догляду) як набувач, виконував обов'язки за таким договором солідарно з набувачем.

З повним текстом постанови ВСУ у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/607D29C20467904BC2257FA10049A0E9>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

про визнання недійсними прилюдних торгів

Верховний Суд України на засіданні Судових палат у цивільних та господарських справах 13.04.16 р. розглянув справу № 6-2988цс15, предметом якої був спір про визнання недійсними прилюдних торгів.

Суд висловив наступну правову позицію. Згідно із ч. 1 ст. 215 ЦК підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною вимог, які встановлені ч. 1 — 3 та 6 ст. 203 цього Кодексу.

Ураховуючи те, що відчуження майна з прилюдних торгів належить до угод купівлі-продажу, така угода може визнаватися недійсною в судовому порядку з підстав, установлених ч. 1 ст. 215 вказаного Кодексу.

Нерухоме майно передається на реалізацію з прилюдних торгів за ціною та в порядку, передбаченому Законом України «Про виконавче провадження». При цьому умови, процедура підготовки та порядок проведення торгів з реалізації арештованого нерухомого майна, розрахунків за придбане майно й оформлення результатів торгів визначено Тимчасовим положенням.

За змістом пункту 3.11 Тимчасового положення про порядок проведення прилюдних торгів з реалізації арештованого нерухомого майна⁴, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 27.10.99 р. № 68/5 і зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 02.11.99 р. за № 745/4038 (втратило чинність на підставі наказу Міністерства юстиції від 22.12.15 р. № 2710/5 «Про реалізацію арештованого майна шляхом проведення електронних торгів», але було чинним на час проведення оспорюваних прилюдних торгів), спеціалізована організація письмово повідомляє державного виконавця, стягувача та боржника про дату,

час, місце проведення прилюдних торгів, а також стартову ціну реалізації майна.

Отже, розглядаючи питання про дотримання під час проведення торгів положень п. 3.11 Тимчасового положення, суди мають установити, чи було письмово повідомлено, зокрема, боржника про дату, час, місце проведення прилюдних торгів та про стартову ціну, за якою майно пропонується до продажу.

При цьому під письмовим повідомленням слід розуміти не тільки направлення відповідних відомостей зазначеним особам у письмовому вигляді, а й отримання цими особами необхідних відомостей.

Отже, загальний зміст поняття «повідомлення» передбачає не тільки направлення відомостей, з якими особою слід ознайомити, а й отримання цією особою зазначених відомостей.

Разом з тим сам по собі факт неналежного повідомлення боржника про проведення прилюдних торгів не може бути підставою для визнання таких торгів недійсними. Головною умовою, яку повинні встановити суди, є наявність порушень, що могли вплинути на результат торгів, тобто не тільки недотримання норм закону під час проведення прилюдних торгів, а й порушення прав і законних інтересів особи, яка їх оспорує, способом захисту яких є визнання прилюдних торгів недійсними.

З повним текстом постанови ВСУ у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/D0D149C60B8D323DC2257F9C00479883>

⁴ Далі за текстом — Тимчасове положення.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

про визнання недійсними рішень та державного акта на право постійного користування земельною ділянкою

Верховний Суд України на засіданні Судових палат у цивільних та господарських справах 13.04.16 р. розглянув справу № 6-253цс16, предметом якої був спір про визнання недійсними рішень та державного акта на право постійного користування земельною ділянкою.

Суд висловив наступну правову позицію. За змістом ст. 377 ЦК до особи, яка придбала житловий будинок, будівлю або споруду, переходить право власності на земельну ділянку, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення, у розмірах, встановлених договором. Якщо договором про відчуження житлового будинку, будівлі або споруди розмір земельної ділянки не визначений, до набувача переходить право власності на ту частину земельної ділянки, яка зайнята житловим будинком, будівлею або спорудою, та на частину земельної ділянки, яка є необхідною для їх обслуговування. Якщо житловий будинок, будівля або споруда розміщені на земельній ділянці, наданій у користування, то у разі їх відчуження до набувача переходить право користування тією частиною земельної ділянки, на якій вони розміщені, та частиною ділянки, яка необхідна для їх обслуговування.

Згідно зі ст. 120 Земельного кодексу України⁵ (в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) при переході права власності на будівлю і споруду право власності на земельну ділянку або її частину може переходити на підставі цивільно-правових угод, а право користування — на підставі договору оренди.

При відчуженні будівель та споруд, які розташовані на орендованій земельній ділянці, право на земельну ділянку визначається згідно з договором оренди земельної ділянки.

У разі переходу права власності на будинок або його частину від однієї особи до іншої за договором довічного утримання право на земельну ділянку переходить на умовах, на яких вона належала попередньому власнику.

При переході права власності на будівлю та споруду до кількох осіб право на земельну ділянку визначається пропорційно часткам осіб у вартості будівлі та споруди, якщо інше не передбачено у договорі відчуження будівлі і споруди.

При переході права власності на будівлю або споруду до громадян або юридичних осіб, які не можуть мати у власності земельні ділянки, до них переходить право користування земельною ділянкою, на якій розташована будівля чи споруда.

Зазначена норма закріплює загальний принцип цілісності об'єкту нерухомості із земельною ділянкою, на якій цей об'єкт розташований. За цією нормою визначення правового режиму земельної ділянки перебуває у прямій залежності від права власності на будівлю і споруду та передбачається механізм роздільного правового регулювання нормами цивільного законодавства майнових відносин, що виникають при укладенні правочинів щодо набуття права власності на нерухомість, і правового регулювання нормами земельного і цивільного законодавства відносин при переході прав на земельну ділянку у разі набуття права власності на нерухомість.

При цьому при застосуванні положень ст. 120 ЗК у поєднанні з нормою ст. 125 ЗК слід виходити з того, що у випадку переходу права власності на об'єкт нерухомості у встановленому законом порядку, право власності на земельну ділянку у набувача нерухомості виникає одночасно із виникненням права власності на зведені на земельній ділянці об'єкти. Це правило стосується й випадків, коли право на земельну ділянку не було зареєстроване одночасно з правом на нерухомість, однак земельна ділянка раніше набула ознак об'єкта права власності.

Таким чином, за загальним правилом, закріпленим у ч. 1 ст. 120 ЗК, особа, яка набула права власності на будівлю чи споруду, стає власником земельної ділянки на тих самих умовах, на яких вона належала

⁵ Далі за текстом — ЗК.

попередньому власнику, якщо інше не передбачено у договорі відчуження нерухомості.

З повним текстом постанови ВСУ у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови

у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за наступним посиланням:

<http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/C443D1CB0505C084C2257F9B0043BD67>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ щодо вчинення батьками малолітньої дитини певного правочину без попереднього дозволу органу опіки та піклування

Верховний Суд України на засіданні Судових палат у цивільних та господарських справах 06.04.16 р. розглянув справу № 6-589цс16, предметом якої був спір про визнання договору іпотеки недійсним.

Суд висловив наступну правову позицію.

За змістом ч. 6 ст. 203, ч. 1 ст. 215 ЦК правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами) і суперечить правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей, може бути визнаний судом недійсним. Такий правочин є оспорюваним.

Вчинення батьками малолітньої дитини певного правочину без попереднього дозволу органу опіки та піклування порушує установлену ст. 17 Закону України «Про охорону дитинства» (у редакції, яка була чинною на час укладення спірного договору іпотеки) заборону.

Проте сам по собі цей факт не є безумовною підставою для визнання правочину недійсним. Правочин може бути визнано недійсним, якщо його вчинення батьками без попереднього дозволу органу опіки та піклування призвело до порушення права особи, в інтересах якої пред'явлено позов, тобто до звуження обсягу існуючих майнових прав дитини та/або порушення охоронюваних законом інтересів дитини, зменшення або обмеження прав та інтересів дитини щодо жилого приміщення.

З повним текстом постанови ВСУ у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за наступним посиланням:

<http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/29CC09390F140318C2257FA100206C34>

ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК ВСУ про визнання неправомірними дій щодо нарахування процентів, штрафних санкцій та інших платежів за кредитно-заставним договором

Верховний Суд України на засіданні Судових палат у цивільних та господарських справах 06.04.16 р. розглянув справу № 6-2387цс15, про визнання неправомірними дій щодо нарахування процентів, штрафних санкцій

та інших платежів за кредитно-заставним договором.

Суд зробив наступний висновок.

За змістом ч. 4 ст. 613 ЦК боржник за грошовим зобов'язанням не сплачує проценти за час про-

строчення кредитора, тобто у випадку, якщо кредитор відмовився прийняти належне виконання, запропоноване боржником, або не вчинив дій, що встановлені договором, актами цивільного законодавства чи впливають із суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту, до вчинення яких боржник не міг виконати свого обов'язку (частина перша цієї статті).

Якщо боржник доведе, що не виконав грошового зобов'язання через прострочення кредитора, він звільняється від відповідальності, передбаченої ст. 625 ЦК, оскільки порушення грошового зобов'язання

у вигляді його прострочення боржником не настало і в такому разі вважається, що виконання зобов'язання відстрочено на час прострочення кредитора (ч. 2 ст. 613 цього Кодексу).

З повним текстом постанови ВСУ у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за наступним посиланням:

<http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/EA67363C1995AE6BC2257F9C002F37F2>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

про стягнення заборгованості з виплати стипендії та зобов'язання вчинити певні дії

Верховний Суд України на засіданні Судових палат у цивільних та господарських справах 13.04.16 р. розглянув справу № 6-2981цс15, предметом якої був спір про стягнення заборгованості з виплати стипендії та зобов'язання вчинити певні дії.

Суд висловив наступну правову позицію.

Відповідно до ч. 1 ст. 15 ЦК кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання.

Положення цієї статті ґрунтуються на нормах Конституції України, які закріплюють обов'язок держави забезпечувати захист прав і свобод людини і громадянина судом (стаття 55).

Стаття 1 Цивільного процесуального кодексу України⁶ передбачає, що завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Згідно з ч. 1 ст. 3 ЦПК кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

За змістом ст. 15 ЦПК суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи щодо: захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин.

Отже, з огляду на викладене законодавством визначено три окремі підстави для захисту цивільного права особи: порушення, невизнання, оспорювання цивільного права.

Невизнання цивільного права полягає у пасивному запереченні наявності в особи суб'єктивного цивільного права, яке безпосередньо не завдає шкоди суб'єктивному праву, але створює невпевненість у правовому статусі носія суб'єктивного права.

Право на звернення до суду (право на захист у процесуальному розумінні) гарантується Конституцією України та законами України, у тому числі статтями 15, 16 ЦК та статтями 1, 3, 15 ЦПК, і може бути реалізоване, зокрема, коли особа вважає, що її право не визнається. У разі доведення в установленому законодавством порядку обставин, якими обґрунтовувалися вимоги, у тому числі й про усунення перешкод у здійсненні невизнаного права шляхом зобов'язання вчинити певні дії, особа має суб'єктивне матеріальне право на їх задоволення.

⁶ Далі за текстом — ЦПК.

З повним текстом постанови ВСУ у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення

Верховного Суду України» за наступним посиланням: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/F2B0FDFCCB0E1CB8C2257F9D002B1010>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

про стягнення аліментів на утримання непрацездатної дружини

Верховний Суд України на засіданні Судових палат у цивільних та господарських справах 13.04.16 р. розглянув справу № 6-3066цс15, предметом якої був спір про стягнення аліментів на утримання непрацездатної дружини.

Суд висловив наступну правову позицію.

За положеннями ч. 2 ст. 75 СК право на утримання (аліменти) має той із подружжя, який є непрацездатним, потребує матеріальної допомоги, за умови, що другий із подружжя може надавати матеріальну допомогу.

Згідно з ч. 3, 4 ст. 75 СК непрацездатним вважається той із подружжя, який досяг пенсійного віку, встановленого законом, або є інвалідом I, II чи III групи. Один із подружжя є таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна, інші доходи не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Аналіз указаних норм матеріального права дає підстави для висновку, що аліментні зобов'язання на утримання одного з подружжя можуть бути призначені за наявності юридичних складових — сукупності певних умов, а саме: перебування в зареєстрованому шлюбі або у фактичних шлюбних відносинах після розірвання шлюбу (ст. 76 СК); непрацездатність одного з подружжя; потреба в матеріальній допомозі; нижчий від прожиткового рівень матеріального забезпечення.

Таким чином, право на утримання (аліменти) має непрацездатна особа, яка не забезпечена прожитковим мінімумом.

З повним текстом постанови ВСУ у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за наступним посиланням:

<http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/33299B32654E6BA6C2257F9C0047ADE3>

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ ВСУ

про визнання неправомірною бездіяльності державного виконавця та зобов'язання вчинити дії

Верховний Суд України на засіданні Судових палат у цивільних та господарських справах 06.04.16 р. розглянув справу № 6-570цс16, предметом якої був спір про визнання неправомірною бездіяльності державного виконавця та зобов'язання вчинити дії.

Суд висловив наступну правову позицію.

За приписами ст. 383 ЦПК сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення, ухваленого відпо-

відно до цього Кодексу, порушено їх права чи свободи.

Скарга на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби подається до суду, який видав виконавчий документ (ч. 2 ст. 384 ЦПК).

Справи за скаргами на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи посадової особи державної виконавчої служби розглядаються судом за загальними правилами ЦПК України з особливостями, встановленими ст. 386 ЦПК, за участю державного виконавця або іншої посадової особи державної виконавчої служби, рішення, дії або бездіяльність якої оскаржуються.

За результатами розгляду скарги суд постановляє ухвалу (ч. 1 ст. 387 ЦПК).

Отже, якщо законом встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби, то це виключає юрисдикцію адміністративних судів у такій категорії справ.

З повним текстом постанови ВСУ у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за наступним посиланням:

<http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/AFA0A80BC6987170C2257F930026FD25>

ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК ВСУ

про відшкодуванні шкоди

Верховний Суд України на засіданні Судових палат у цивільних та господарських справах 30.03.16 р. розглянув справу № 6-1853цс15, предметом якої був спір про відшкодуванні шкоди.

Суд зробив наступний правовий висновок.

Регрес регулюється загальними нормами цивільного права.

Згідно зі ст. 256 ЦК позовна давність — це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу.

Загальна позовна давність устанавлюється тривалістю у три роки (стаття 257 ЦК).

Частиною 6 ст. 261 ЦК передбачено, що за регресними зобов'язаннями перебіг позовної давності починається від дня виконання основного зобов'язання.

Відповідно до ч. 2, 3 ст. 11 Закону України від 24.03.98 р. № 202/98-ВР «Про державну виконавчу службу» (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) у разі вчинення державним виконавцем під час виконання службових обов'язків діяння, що має ознаки злочину чи адміністративного правопорушення, він підлягає кримінальній чи адміністративній відповідальності у порядку, встановленому законом. Шкода, заподіяна державним виконавцем фізичним чи юридичним особам під час виконання

рішення, підлягає відшкодуванню у порядку, передбаченому законом, за рахунок держави.

За змістом ч. 4 ст. 1191 ЦК держава, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, відшкодувавши шкоду, завдану посадовою, службовою особою внаслідок незаконно прийнятих рішень, дій чи бездіяльності відповідно органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, мають право зворотної вимоги до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами та відшкодуванням моральної шкоди).

З урахуванням положень зазначених норм, право зворотної вимоги (регресу) до посадової, службової особи, винної у завданій шкоді, виникає у держави з моменту виконання нею свого зобов'язання щодо відшкодування шкоди.

З повним текстом постанови ВСУ у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за наступним посиланням:

<http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/EC59AD30BE7B2565C2257FA10048CC0E>

ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК ВСУ

про відшкодування майнової шкоди в порядку регресу

Верховний Суд України на засіданні Судових палат у цивільних та господарських справах 30.03.16 р. розглянув справу № 6-186цс16, предметом якої був спір про відшкодування майнової шкоди в порядку регресу.

Суд зробив наступний правовий висновок.

Підпунктом 33.1.4 п. 33.1 ст. 33, п.п. «г» п.п. 38.1.1 статті 38 Закону України від 01.07.04 р. № 1961-IV «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (у редакції, яка була чинною на момент виникнення спірних правовідносин) встановлено обов'язок особи невідкладно, але не пізніше трьох робочих днів з дня настання дорожньо-транспортної пригоди⁷, яка може бути підставою для здійснення страхового відшкодування, письмово повідомити страховика про настання ДТП. Такий обов'язок встановлено законодавством для надання страховику можливості перевірити обставини ДТП власними силами і запобігти необґрунтованим виплатам.

Отже, з огляду на зміст наведених правових норм можна зробити висновок, що в разі, якщо страху-

вальник або водій забезпеченого транспортного засобу, який спричинив ДТП, не повідомив у встановлені строки страховика про настання такої події, внаслідок чого в останнього виникли необґрунтовані виплати, то після виплати страхового відшкодування страховик має підстави для регресного позову до страхувальника.

Разом з тим за наявності підтверджених документально поважних причин відсутності такого повідомлення підстав для стягнення страхового відшкодування в порядку регресу немає.

З повним текстом постанови ВСУ у цій справі можна буде ознайомитися на офіційному веб-сайті Суду (<http://www.scourt.gov.ua>) у підрозділі «Постанови у справах цивільної юрисдикції» розділу «Рішення Верховного Суду України» за наступним посиланням:

<http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/4BB74F66D8A82EC7C2257F96003B3C17>

⁷ Далі за текстом — ДТП.

АДВОКАТУРА УКРАЇНИ: ЗАБУТЕ І НЕВІДОМЕ

Ірина Василик, керівник Центру досліджень адвокатури і права НААУ,
керівник Проекту «Історія адвокатури України», к. і. н., доцент

Вийшов друком другий том нарисів з історії адвокатури України, який підготував Центр досліджень адвокатури і права Національної асоціації адвокатів України. У книзі в історичній ретроспективі проаналізовано організацію та функціонування адвокатури на українських землях; вперше опубліковано фрагменти оригіналів судових справ XVI ст.; показано сторінки історії адвокатури окремих регіонів; висвітлено професійну, громадсько-політичну та культурно-освітню діяльність низки адвокатів, які зробили вагомий внесок в історію України в цілому та в історію адвокатури зокрема; повернуто із забуття низку репресованих адвокатів та адвокатів — захисників дисидентів; відкрито імена адвокатів, які брали участь у військових об'єднаннях.

а саме учасників Проекту «Історія адвокатури України». Автором ідеї даного Проекту, який триває з 2011 року, є заступник Голови РАУ, НААУ Валентин Гвоздій.

Авторами даного збірника стали відомі історики, практикуючі адвокати, юристи і аспіранти. Хронологічні межі досліджень охоплюють історичні періоди історії України від Київської Русі й до сьогодення.

У вступному слові Голова РАУ, НААУ **Лідія Ізювцова** підкреслила вагу досліджень історії регіональної адвокатури та персональних здобутків адвокатів. «Відрадно, що у книзі представлені сторінки історії адвокатури окремих регіонів, а також дослідження персоналій адвокатів, їхнього життя та професійної діяльності. Ці біографії яскраво демонструють внесок адвокатів минулих поколінь в українське національне відродження та державне будівництво. Проте розуміємо, що досліджено тільки одиниці прізвищ, багато імен і доль сьогодні несправедливо забуті. Тому такі напрямки наукових пошуків, як історія регіональної адвокатури та адвокатська біографістика, будуть посилені, а їхні нові наукові дослідження — видані у окре-

Дослідження історії адвокатури України є актуальними і на часі, оскільки показують ґенезу становлення на українських землях тих основних принципів адвокатської діяльності, які існують сьогодні. Це, зокрема, формування правил адвокатської етики, видів дисциплінарної відповідальності адвокатів, становлення інститутів стажування і підвищення кваліфікації тощо.

У виданні дослідження поділені на два розділи — загальна історія адвокатури та адвокатська біографістика. Прикметно, що такий напрямок, як адвокатська біографістика, виокремлено як спеціальну галузь, в цьому заслуга Центру досліджень адвокатури і права НААУ,

мих серіях книг Центру досліджень адвокатури і права НААУ», — зазначила Голова НААУ.

Важливо, що автори у своїх дослідженнях повертають із забуття низку прізвищ адвокатів, які були громадсько-політичними та культурно-освітніми діячами, показують їхню фахову діяльність, яка досі була не висвітленою, вперше публікують конкретні судові справи, навіть кількасотрічної давнини, і аналізують участь у них сторони захисту, характеризують стратегію і тактику проведення захисту адвокатами.

Дослідження даного випуску впроваджують у науковий обіг низку нових фактів та документів, містять наукову новизну.

Заступник Голови РАУ, НААУ **Валентин Гвоздій** у передмові до книги наголосив на тому, що українська адвокатура, яка сформована сьогодні як корпорація, увібрала в себе найкращі риси європейської адвокатури — литовської, австрійської, польської, в тому числі і колишньої російської імперської адвокатури, які були надзвичайно професійними, інтелектуальними, відповідальними, сильними. Він зазначив, що «усі впровадження НААУ мають історичну тяглість і традицію. Починаючи від Литовських статутів XVI ст. на території українських земель ми маємо розуміння правил адвокатської етики, дисциплінарної відповідальності адвокатів, у XIX ст. додався інститут стажування і підвищення кваліфікації. Ми повинні відшукувати і популяризувати серед молоді найкращі зразки ораторського мистецтва, захисних промов адвокатів, їхню наукову, публіцистичну спадщину, оскільки це та база, на якій формується нове покоління професійних, небайдужих до професії і долі своєї країни адвокатів. Взірцем для нас повинні стати представники «адвокатської доби» рубежу XIX — XX ст., які свідомо брали на себе відповідальність щодо становлення української державності в часи українських національно-визвольних змагань 1917 — 1919 рр. Беззаперечним зразком формування органів адвокатського самоврядування є історичний досвід першої професійної адвокатської організації міжвоєнного періоду — Союзу Українських Адвокатів, який діяв на території Галичини».

Характеризуючи безпосередньо книгу, зазначимо, що перша частина книги побудована за хронологічним принципом. Давню історію адвокатури у книзі представляють нові наукові праці Андрія Блануци (вперше опубліковані з архівів Любліна і Варшави матеріали судових справ періоду дії II Литовського

статуту, що ілюструють становище інституту адвокатури у 60 — 70-х рр. XVI ст. у Великому князівстві Литовському) та Сергія Кудіна (дослідження генези понять «адвокат» та «адвокатська діяльність» за правовими пам'ятками українських земель та Московської держави XV — XVII ст.).

Дослідниками Проекту «Історія адвокатури України» (Світланою Кагамлик та Андрієм Ханасом) започатковано розробку нового наукового напрямку з історії адвокатури — ролі адвокатів у житті Православної та Католицької Церкви. У книзі авторами представлені сторінки історії так званих «церковних адвокатів» Православної Церкви XVIII ст. і Католицької Церкви у сучасний період та їх функцій, що є беззаперечною науковою новизною в історії адвокатури України.

Історія регіональної адвокатури представлена працями адвокатів Петра Немеша (історія адвокатури Закарпатської України у 1944 — 1946 рр.), Олени Сибільової (на основі матеріалів Харківського обласного архіву розкрито становлення адвокатури Харківщини у найдавніший період її формування і становлення) та аспіранта Юлії Левчук (організація адвокатури в окрузі Київської судової палати за Судовими статутами 1864 року).

Історія галицької адвокатури представлена працями дослідників зі Львова. Так, про умови вступу до адвокатської професії (здобуття вищої освіти, проходження стажування, складання кваліфікаційного іспиту, присяги адвоката та ведення реєстру адвокатів, гонорарна політика адвокатів тощо) у Галичині читач отримає інформацію у розширеному дослідженні Ольги Лазурко. Мар'яна Байдак на основі особових джерел адвокатів Галичини першої чверті XX ст. зробила опис їх професійного та приватного життя. Про службові зловживання у адвокатській практиці в Галичині, дисциплінарне слідство, санкції у справах адвокатів Галичини другої половини XIX — початку XX ст. розповідає праця Анни Вараниці. На основі звітів дисциплінарних комісій Державної прокуратури автор визначила головні типи дисциплінарних порушень адвокатів, проаналізувала дисциплінарну відповідальність за такі порушення та її форми. Володимир Марковський показав діяльність Союзу Українських Адвокатів щодо захисту мовних прав українців Галичини в міжвоєнний період.

Крім того, Проектом «Історія адвокатури України» розпочато розробку досліджень такого напрямку, як

діяльність адвокатів у військових об'єднаннях Галичини (Богдан Луговий), роль адвокатів в УВО-ОУН (Іван Семенюк). Ці дослідження теж містять наукову новизну і дозволяють побачити фахову роботу провідних адвокатів у політичних процесах, а також виявити нові імена в історії української адвокатури міжвоєнного періоду, які досі були замовчувані чи забуті. Ще одна, важка сторінка історії адвокатури — розстріляна і репресована адвокатура сталінським режимом та участь адвокатів у захисті українських дисидентів. Цій тематиці присвячені наукові розвідки Тетяни Шкоди, Ірини Василик та Любові Крупник.

Сучасна сторінка історії адвокатури представлена дослідженням Олександра Дроздова про участь українських адвокатів у справах проти України у Європейському суді з прав людини.

Запропонований нами науковий напрямок **«Адвокатська біографістика»** присвячений професійній, громадсько-політичній та культурно-освітній діяльності окремих адвокатів і становить окрему частину нарисів. До уваги читачів розширені праці про життя і діяльність: харківського адвоката і «батька» української державності Миколи Міхновського (Андрій Бутенко); адвоката і президента УНР в екзилі Степана Витвицького (Ольга Швед); професійну та громадсько-полі-

тичну діяльність братів Михайла та Юлія Брацайків на Закарпатті (Тетяна Безега та Маріан Токар); адвоката і мецената Теофіла Дембицького (Михайло Петрів); адвоката і суддю Бориса Козубського (Ірина Скакальська); адвоката Лідісія Бергмана (Антон Гловацький); адвоката Михайла Дорундяка (Володимир Сохацький); адвоката Михайла Західного (Олена Лугова); найвідоміших українських адвокатів Галичини міжвоєнного періоду у політичних справах — Володимира Старосольського (Юрій Древницький) та Степана Шухевича (Олег Разиграєв); адвоката та міського голову міста Бахмута Лева Флейшера (Віталій Скальський); адвоката і письменника Андрія Чайковського (Наталія Гавдида); адвоката, письменника і благодійника Миколи Карабчевського (Ольга Лянсберг).

Результати наукових досліджень, представлених у виданні, апробовані під час роботи *Всеукраїнського круглого столу «Адвокатура України: історія та сучасність» на пошану адвоката, президента Української Народної Республіки в екзилі Степана Порфировича Витвицького, який відбувся 24 листопада 2015 року у місті Львові. У книзі введено у науковий обіг неопубліковані і маловідомі матеріали низки українських архівів, а також зарубіжних архівних установ.*

«Непрості» люди: як порозумітися

Олексій Зімовін, практикуючий психолог

Ви слово — вам десять у відповідь! Тільки поглянули, а він уже образився смертельно. Попросили — він злиться. Зробили зауваження — плаче. Спитали — він мовчить! Трапляються на життєвому шляху люди, з якими складно спілкуватися. Та що там складно, деколи нестерпно! А якщо це свідок або, не дай Боже, ваш клієнт? Що робити? Поговоримо про те, як спілкуватися зі складними людьми.

ЯК ЇХ ВИЗНАЧИТИ

Кожен із нас індивідуальність, звісно. Видатний український психолог Григорій Кузьмич Середя говорить: «Обережно: люди. Не ображайте їх!» До людини потрібно ставитися з повагою та розумінням, з цікавістю до її особистості, цінюючи і приймаючи її такою, якою вона є. Це умова успішного спілкування, та й щасливого життя, якщо бути до кінця відвертим.

Кожен з нас не подарунок, звісно. От і вже згаданий нами психолог зазначав: «Обережно: люди. Остерігайтеся їх!» Є в нас і особливості, і чудасії, і вимоги, і навіть капризи, які іншим людям заважають. Є яскраво виражені риси характеру, які не кожен витримає. Є переконання, з якими погодитися просто неможливо!

Так що ж, виражена індивідуальність і складнощі у спілкуванні — два боки однієї медалі? Чим людина унікальніша, тим з нею складніше? Недаремно у слові спілкування корінь «спіл», як і у словах «спільний», «спільність», а спільне протистоїть одиничному чи індивідуальному.

З іншого боку, ви знаєте, що саме з людьми яскравими та незвичайними спілкуватися цікаво і вони користуються особливою популярністю. Виходить, що не всяка індивідуальність ускладнює спілкування? Звичайно ж! Адже яскрава індивідуальність характеризується багатогранністю: в особистості багато різних рис і особливостей, нехай і неповторних.

У людини, складної у спілкуванні, одна риса характеру стає визначальною. Це не означає, що в неї немає інших рис. Просто якась одна загострюється і випинає на всі боки. Та так, що приховати її від інших неможливо. І навіть обходячи її десятою дорогою, друзі, колеги, знайомі та просто люди, які перебувають поруч, на цю рису все одно натикаються і говорять, наприклад: «Ех, ну який Іван Іванович все-таки образливий!» або «Ну треба ж який він запальний!» Ось таких людей, в яких одна риса характеру стає дуже вираженою, що призводить до непорозумінь і конфліктів, ми й називаємо складними у спілкуванні.

ЯКИМИ ВОНИ БУВАЮТЬ

Розберемось у тому, якими бувають складні у спілкуванні люди і в чому конкретно ця складність виявляється.

Психологи створили чималу кількість типологій непростих людей. Схоже, кожен описував тих, хто йому насолив найбільше. Тому приділити увагу всій сукупності базик, крикунів та неуків і всім їх різновидам ми не зможемо, але на основних типах зупинимось.

«Агресивний»

Дратується з приводу і без, грубіянить, жартує образливо. Має підтипи:

— «Танк» — людина, яка пре напролом, намагаючись досягти своїх цілей. Якщо комусь випаде опинитися на її шляху, то цей нещасний буде зметений лютим натиском. Своєю агресивною поведінкою «Танк» намагається

усунути конкурента або схилити людину до необхідної точки зору, отримати бажане;

— «Крикун» — кричить постійно, жодну розмову він не може провести спокійно, усе на підвищених тонах. Так, поряд з ним знаходиться неприємно, але безпечніше, ніж поряд із «Танком»;

— «Граната» — спокійна така, мирна, компромісна людинка, а потім одного чудового дня як «бахне», і краще з нею поруч у цей момент не знаходиться. Вибухає вона, тому що накопало, тому що дістало, і взагалі «доки?!»;

— «Прихований» — один із найнебезпечніших підтипів. Він не виявляє свою агресію відкрито, а шкодить у вас за спиною. Може підставити, поширювати неприємну інформацію, залучати до цього інших людей тощо.

«Скаржник»

Людина, яка весь час скаржиться на життя, обставини, роботу, інших людей. Вона бачить світ сірим і неприємним. Звичайно, інколи хочеться з нею погодитися, але не завжди ж.

«Мовчун»

Що в нього на душі? Знає тільки він. Мовчить. Ви йому веселу історію, а він мовчить. Сумну — мовчить. Нісенітницю — брову підніме і мовчить. Проблема в тому, що зрозуміти, чого хоче ця людина і як збирається поводитися, неможливо.

«Песиміст»

Вважає за краще казати «ні». Він уже заздалегідь переконаний, що будь-яке діло приречене на провал, тому з вашою ідеєю не погоджується. Звісно, його негативна оцінка проектів і відмови дратують оточуючих, що і призводить до конфліктів.

«Надпоступливий»

Песиміст навпаки — «Надпоступливий» завжди каже «так». Ось тільки його «так», як і всі інші приємні слова, які він вам готовий сказати, нічого не варті. Слова в нього розходяться зі справою.

«Всезнайко»

Ось уже ходяча енциклопедія. Він обізнаний в усьому, ерудований та підкутий. То що ж тут поганого? Звичайно, нічого, доки всі ці знання не починають впливати на ваше життя, роботу і стосунки. Він знає, як вам краще вчинити і що сказати, як правильно писати, куди дивитися тощо. Одне погано — це, швидше, показуха. Він просто хоче всіх повчати, але зовсім не обов'язково сам уміє те, чого вчить, тому часто помиляється.

«Максималіст»

Він точно знає, чого хоче, щоправда, хоче він цього

прямо зараз. Усі мусять заметушитися і добути йому саме те, що йому треба, чітко певного розміру, кольору та форми. Ні перед чим не зупиниться у спробі досягти бажаного.

«Брехун повсюдний незвичайний»

У суспільстві брешуть усі. Той прибрехав у компліменті, цей у пояснювальній. Соціально корисну брехню можна навіть розглядати як складову комунікативної компетентності. Але бувають особливо видатні брехуни. Вони брешуть про все і до такої міри, що вже неможливо відрізнити брехню від правди, неможливо розібратися: одружений він і скільки в нього дітей, подав він звіт чи ні. Що б найскладнішого ви не запитали, він вивернеться і збреше. І так його попередня брехня ув'язується з подальшою, що й порятунку від неї немає.

«Квазіальтруїст»

«Квазі» у сенсі помилковий. Він так усім хоче допомогти, він робить оточуючим тільки добро, безкорисливо і безкоштовно, він ставить чужі інтереси вище за власні. Одна біда — це все на словах. Ні, він і справді може вам допомогти, ось тільки потім ви дізнаєтеся від інших людей, як йому було важко вам егоїстичному таку важку послугу надавати. Чи навіть більше того — через час він попросить компенсації: «Ти ж пам'ятаєш, як я тобі? Тепер давай ти мені».

Ось ми й ознайомилися з основними дійовими персонажами нашої п'єси. Залишилося тільки зрозуміти, як із ними взагалі можна поводитися?

ЯК ІЗ НИМИ ПОВОДИТИСЯ

Звісно, складну людину не кожен витримає. А тому одне з найпростіших рішень — обмежити або припинити спілкування з нею. Так би мовити, зникне з очей, зійде з думки. Якщо ж припинити спілкування не можна, то доведеться попрацювати...

Незважаючи на всю різноманітність складних людей і розмаїття «тарганів», які проживають в їхніх головах, є деякі принципи спілкування з ними:

1. Пам'ятайте, що за всякою поведінкою або висловом стоїть прихований інтерес. Подумайте, чого домагається людина своєю не дуже приємною поведінкою. Чи можете ви їй це дати? Переведіть спілкування в обговорення реального інтересу людини, а не її висловлення. Наприклад, вона тупотить ногами та обурюється. Можна реагувати і лаятися з нею, а можна зрозуміти, що вона просто хоче підвищення зарплати, і обговорити це питання.

2. Не йдіть на поводиті у непростой людини. Зберігайте спокій і нейтралітет, наче Швейцарія. Адже, урешті-решт, вона поводить ся так, щоб спровокувати вас на якусь реакцію. Наприклад, кричить, щоб налякати або вивести з себе. Якщо ви не реагуєте, вона губиться і не знає, що робити.

3. Налаштуйтеся на співпрацю. Головне — це досягти загального результату, а не з'ясувати, хто що сказав і як образив.

4. Підходьте індивідуально до кожного типу. У цьому вам допоможе таблиця.

Способи спілкування з «непростими» людьми

Тип	Спосіб спілкування
Агресивний	<p>«Танк» Будьте зібрані та спокійні. Дайте йому випустити пару. Коли він договорить, викладіть власні аргументи швидко і структуровано. Привертайте його увагу. Частіше звертайтеся до нього на ім'я. Поступіться в малому, але не відступайте від свого.</p> <p>«Крикун» Не кричить у відповідь. Не переймайте поведінки «Крикуна». Краще пожалійте та підтримайте. Дізнайтесь, чого він хоче.</p> <p>«Граната» Вибухає, коли втрачає відчуття контролю. Переконайте таку людину, що насправді вона контролює ситуацію. Заспокойте. Дайте зрозуміти, що слухаєте її.</p> <p>«Прихований» Зафіксуйте факт, коли він завдав вам шкоди своїми закулісними іграми. Озбройтеся фактами та доказами. Визначте, навіщо він це зробив. Можете запитати його про це безпосередньо</p>
Скаржник	Вислухайте його, адже він так цього хоче. Поспівчуйте і пожалійте. Покажіть, що розумієте його. Знайдіть разом вирішення проблеми або переведіть розмову в інше русло
Мовчун	Спробуйте розговорити. Основне завдання — все-таки отримати необхідну вам інформацію. Ставте відкриті запитання: «А що ви думаєте з цього приводу?» Діліться своїми версіями, як краще вчинити. Тут головне — не перегнути палицю. Якщо ж мовчун уперся і ніяк не піддається, перенесіть розмову
Песиміст	Поставтеся до його висловлювань уважно. Покажіть, що ви цінуєте та поважаєте його думку. Дайте йому час подумати. Можете навіть перебільшувати його побоювання. Мовляв, дійсно все так страшно, як ви говорите, навіть гірше. Ми це враховуємо, але, може, все ж таки спробуємо? Зробіть його своїм союзником
Надпоступливий	Перевіряйте його обіцянки. Уточнюйте строки. Заохочуйте щирість у висловленні сумнівів з приводу можливості зробити щось. Якщо «Надпоступливому» з вами комфортно, він до вас звик і вам довіряє, то він перестане погоджуватися з усім підряд
Всезнайко	Показуйте, що для вас важливі його знання та поради. Адже саме для цього визнання він і поводить ся таким чином. Це не означає, що ви повинні слідувати його порадам беззастережно. Оберіть ті, що дійсно чогось варті, а решту сміливо відкиньте
Максималіст	З'ясуйте, чого він хоче. Допоможіть йому в цьому, якщо можете. Той, хто допомагає максималісту досягати поставлених цілей, на якийсь час стає його другом і може розраховувати на конструктивне спілкування. Неприйнятні для вас варіанти допомоги одразу відмітайте. Твердо стійте на своїх позиціях
Брехун повсюдний незвичайний	Там, де його брехня вам не шкодить, не звертайте на неї уваги. Але у принципових для вас питаннях завжди перевіряйте його слова справою, фактом і за допомогою інших людей. Запитуйте, чим він може підтвердити свої слова, як це можна перевірити тощо
Квазіальтруїст	Краще не допускати того, щоб ця людина щось для вас зробила. Якщо так вийшло і він виставляє претензії, відповідайте з опорою на реальність: «Так, ви мені дуже допомогли, але ж я вам уже подякував». Насправді ви йому нічого не винні. Він хотів допомогти — він допоміг! Не дозволяйте йому зробити з вас «боржника»

НАЗВА СУДУ

КОГО

В ІНТЕРЕСАХ КОГО

КЛОПОТАННЯ

про звільнення від кримінальної відповідальності

У провадженні вашого суду розглядається кримінальна справа за обвинуваченням *ОСОБА 1*, *ДАТА НАРОДЖЕННЯ* у скоєнні злочину, передбаченого ст. 302 ч. 2 Кримінального кодексу України, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № ____ від *ДАТА*.

Обставинами, які згідно зі ст. 66 КК України пом'якшують покарання *ОСОБА 1*, є щире каяття та активне сприяння розкриттю злочину.

Обставин, які згідно зі ст. 67 КК України обтяжують покарання *ОСОБА 1*, не встановлено.

Згідно зі ст. 47 КК України особу, яка вперше вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, та щиро покаялася, може бути звільнено від кримінальної відповідальності з передачею її на поруки колективу підприємства, установи чи організації за їхнім клопотанням за умови, що вона протягом року з дня передачі її на поруки виправдає довіру колективу, не ухилятиметься від заходів виховного характеру та не порушуватиме громадського порядку.

У разі порушення умов передачі на поруки особа притягається до кримінальної відповідальності за вчинений нею злочин.

Злочин, передбачений ст. 302 ч. 1 КК України, є злочином середньої тяжкості згідно зі ст. 12 КК України. *ОСОБА 1* раніше до кримінальної відповідальності не притягалася.

Згідно з п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» від 23.12.2005 р. особу можна звільнити від кримінальної відповідальності з передачею на поруки (ст. 47 КК України) за умови, що вона вперше вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості.

Підставою такого звільнення є щире каяття особи, яке свідчить про її бажання спокутувати провину перед колективом підприємства, установи чи організації та виправити свою поведінку.

Звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 47 КК України можливе лише за клопотанням колективу підприємства, установи чи організації, членом якого є особа, про передачу її на поруки. Звернення з клопотанням має бути оформлене протоколом загальних зборів колективу, який долучається до справи.

За наявності зазначених вище обставин, а також належно оформленого клопотання суд має право звільнити особу від кримінальної відповідальності з передачею її на поруки колективу. Відмова суду в задоволенні клопотання має бути вмотивованою.

ОСОБА 1 не заперечує проти закриття кримінального провадження за вказаною підставою.

На підставі вищевикладеного, керуючись ст. 12 і 47 КК України, п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» від 23.12.2005 р.,

ПРОШУ:

Звільнити *ОСОБА 1, ДАТА НАРОДЖЕННЯ*, українця, громадянина України, освіта вища, працюючого, який мешкає та зареєстрований за адресою: *АДРЕСА*, від кримінальної відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення, передбачене ст. 302 ч. 2 КК України, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № _____ від *ДАТА*, з передачею її на поруки колективу *НАЗВА ПІДПРИЄМСТВА (УСТАНОВИ/ОРГАНІЗАЦІЇ)*.

ДАТА

ПІДПИС

*НАЗВА СУДУ
НАЗВА ПІДПРИЄМСТВА
(УСТАНОВИ/ОРГАНІЗАЦІЇ)
№ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ*

КЛОПОТАННЯ

про передачу особи на поруки

У вашому провадженні розглядається матеріал кримінального провадження № ____ від *ДАТА*.
Трудовим колективом *НАЗВА ПІДПРИЄМСТВА (УСТАНОВИ/ОРГАНІЗАЦІЇ)* розглянуто питання про взяття на поруки обвинуваченого *ОСОБА 1, ДАТА НАРОДЖЕННЯ*.

Зважаючи на те що обвинувачений *ОСОБА 1* вперше скоїв злочин, передбачений ст. 302 ч. 2 Кримінального кодексу України, який є злочином середньої тяжкості, щиро покаявся, а також беручи до уваги, що останній є членом нашого трудового колективу, було одностайно прийнято рішення про взяття обвинуваченого *ОСОБА 1* на поруки колективу *НАЗВА ПІДПРИЄМСТВА (УСТАНОВИ/ОРГАНІЗАЦІЇ)*. Колектив зобов'язується здійснювати заходи виховного характеру, спрямовані на недопущення вчинення обвинуваченим *ОСОБА 1* нових злочинів, його перевиховання й виправлення шляхом залучення до активної роботи організації, проведення заходів з підвищення кваліфікації, участі в громадських рухах та профілактичної роботи.

На підставі вищевикладеного, керуючись ст. 47 Кримінального кодексу України, п. 1 ч. 2 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України,

ПРОСИМО:

Передати обвинуваченого *ОСОБА 1, ДАТА НАРОДЖЕННЯ*, на поруки колективу *НАЗВА ПІДПРИЄМСТВА (УСТАНОВИ/ОРГАНІЗАЦІЇ)*.

Додатки:

1. Копія протоколу.
2. Копія виписки з Єдиного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців.
3. Копія статуту організації.

ДАТА

ПІДПИС